Příběhy našich kronik

… z MAS Moravská cesta

Moravská cesta

Příběhy našich kronik

… z MAS Moravská cesta

zpracovala Marie Šuláková

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Mapa regionu

Červenka
Strukov
Mladeč
Pňovice
Litovel
Liboš
Haňovice
Střeň
Cholina
Štěpánov
Náklo
Dubčany
Skrbeň
Příkazy
Horka
nad Moravou
Křelov-Břuchotín

Příběhy našich kronik
… z MAS Moravská cesta

Texty zpracovala: Marie Šuláková, marie.sulakova@seznam.cz
Fotografie: Libor Teichmann, Ondřej Vlček, archivy obcí, spolupracovníků a MAS Moravská cesta, commons.wikimedia.org
Sazba a grafická úprava: Marek Frank, www.atelierfrank.com
Tisk: Point CZ, s. r. o.

Příběhy našich kronik je projekt spolupráce pěti místních akčních skupin – MAS – Partnerství Moštěnka, MAS Hanácké Království, MAS Hříběcí hory, MAS Moravská cesta a MAS Regionu Poodří.

2015, MAS Moravská cesta, z.s. , www.moravska-cesta.cz

ISBN 978-80-906012-0-8

Úvodem…

Příběhy křížů, kapliček, starých cest, památných stromů, míst, kde se kdysi majestátně tyčily staré hrady, míst, která pod zemí ukrývají zvony či sochy státníků před táhnoucími vojsky… ty všechny se kdysi zapisovaly do kronik. Tyto jedinečné a rukou psané knihy jsou dnes většinou uložené ve státních archivech. Zažloutlé stránky vypovídají o době, kdy je zručný kronikář popsal tmavým inkoustem. I když úkolem autora nebylo zapisovat dnes už zapomenuté příběhy, přesto takřka v každé nějaký objevíme.

Co tedy vlastně bylo úkolem kronikářů? Už v roce 1835 vydal nejvyšší český purkrabí Karel hrabě Chotek historicky poprvé v naší zemi povinnost vést kroniku ve všech větších městech a obcích. Uvedl v celkem 14 bodech, jak se má kronika vést a jak má vypadat. V pamětní knize psané latinsky nebo německy měl kronikář pravdivě zachycovat události místního významu, charakteristické zvyky a obyčeje, popisovat průběh vzácných návštěv či přírodních katastrof. Jednoduchým a nenuceným způsobem měly být zaznamenány příhody a skutky, jež dávají svědectví o barvitosti a rázu doby, byl dán důraz na spolehlivost zápisů v kronice, která měla být zařízena „na věky“. Z technických doporučení se uvádělo, aby pamětní kniha měla formát foliantu, byla psána dobrým inkoustem na kvalitní papír. Rozsah kroniky měl být do 350 listů, jež měly být očíslovány, protáhnuty provazem a opatřeny pečetí nadřízeného úřadu.

V té době však ve většině obcí neexistovaly podmínky pro vznik takové kroniky a kolik pamětních knih na základě uvedeného nařízení vzniklo, nevíme, protože dosud neexistuje celostátní evidence kronik. Většina obecních kronik se začala psát až od roku 1920, po vzniku Československé republiky. Návrh zákona o povinnosti zakládat pamětní knihy obecní tehdy přednesl na půdě Národního shromáždění před své kolegy univerzitní profesor Otakar Srdínko. „Nyní, když v historii našeho národa nastal takový mezník důležitý, jako jest převrat z října 1918, jest to dostatečným vybídnutím, abychom od toho dne počali zakládati pamětní knihy obecní, tedy kroniky, v celé republice. Aby bylo jisté, že se tak stane bezpečně všude – není možno se spoléhati na dobrou vůli jednotlivých obcí – pojal jsem myšlenku dokázati, že snad by se to mohlo provésti zákonem,“ řekl. Návrh se setkal s pochopením poslanců a byl přijat. Pod zákon, který obsahoval pouhé čtyři body (a byl platný jako zákon č. 80/1920 Sb. až do konce června 2006) se podepsali Masaryk, Tusar, Habrman a Švehla.

Kroniky se zaváděly nejen na obecních a městských úřadech. V 19. století vznikaly i další – školní, rodinné, spolkové, podnikové i farní kroniky. Autory těch obecních kronik byli většinou řídící učitelé. V průběhu celého roku si nanečisto zapisovali poznámky, aby z nich pak vytvořili celoroční zápis psaný jednou rukou a jedním inkoustem. Kroniky z doby kolem roku 1920 patří z hlediska pátrání po zajímavostech k nejlepším. Barvitě líčí, jaké bylo počasí, úroda, popisují přírodní pohromy, požáry, významné návštěvy, ceny zboží, způsoby oblékání, zavedení elekřiny, rádia, otevření kina, činnost spolků, nešvary, nehody a tragédie, nemoci, oslavy, podrobně mapují začátek, průběh i konec první světové války a přinášejí pověsti či přepisy ústních podání místních příběhů, které se v obci tradovaly třeba i po mnohá staletí. Seznamují rovněž s osobnostmi, které se významně zasadily o rozvoj obce, vysvětlují pomístní názvy a někdy i důvody spojené se stavbami drobných sakrálních památek.

Poměry se ale znovu změnily už rok po začátku druhé světové války. Přišlo nařízení soustředit obecní kroniky nejprve na okresních úřadech, odkud se později odvezly do zemských archivů v Praze a Brně. V té době začaly vznikat v mnoha obcích tajné kopie, které putovaly do archivů namísto originálu. Kroniky považované za „obecní poklad“ se ukrývaly po celé období války do kostelů nebo na jiná bezpečná místa, někde se zakopávaly dokonce pod zem. Hned v květnu roku 1945 vydala muzejní a archivní sekce ustavená při Zemském národním výboru provolání k obecním kronikářům, kde je vyzvala k pravdivému doplnění událostí v obci před i po Mnichovu a za okupace. Po válce bylo prvořadým úkolem vrátit kroniky obcím, ustanovit kronikáře a zajistit kontinuitu záznamů.

Z některých oblastí včetně Poodří, jehož velká část byla původně německá, zmizela po odsunu obyvatel i část historie. Němci si často své kroniky odnesli s sebou. Leckde se naštěstí podařilo navázat spojení a zaznamenat a přeložit zajímavé části kronik, za což patří těmto lidem velké uznání. V pohraničních obcích bylo po válce nutné vzhledem k odsunu německého obyvatelstva většinou založit kroniky nové.

Po roce 1948 došlo ke značnému zpolitizování kronikářské činnosti, které trvalo dlouhých 40 let. Výrazem doby byla směrnice o vedení kronik Ministerstva školství a kultury č. 69421/1955. Psalo se v ní, že „funkcí kronikáře pověřuje rada MNV občana oddaného lidově demokratickému zřízení, který politickou vyspělostí a všeobecnými znalostmi zaručuje řádné vedení kroniky“. Dozor nad kronikáři včetně jejich politické výchovy měly v té době odbory školství a kultury okresních národních výborů. Současně se doporučovalo, aby se okresní a vlastivědná muzea stala poradenskými středisky pro kronikáře. Při muzeích vznikaly okresní a krajské poradenské sbory pro kronikářství, ústřední poradní sbor působil při Ústředním muzeologickém kabinetu Národního muzea. A tak vlastně i tyto kroniky vypovídají o době, kdy se psaly.

Co se tedy z kronik dozvídáme? Je třeba si uvědomit, že ačkoliv měl být kronikář nezaujatý a nestranný, vždy se díváme na popisované události jeho pohledem. V prvních kronikách se dočteme nejen o někdejším životě a pravdivě vylíčených událostech, ale nacházíme i pověsti tradované po mnoho staletí o místech, kde dodnes nalezneme památný strom, kříž či jiné viditelné označení. Anebo zůstal jen název, který se na základě události místu ponechal. Třeba Čarodějka, Zmrzlý, Vražedné údolí, Sladká díra či Hraničky.

A tak při čtení následujících příběhů nepátrejme ani tak po jejich pravdivosti, kterou nedokázali doložit ani zapisovatelé do kronik. Všímejme si jiné věci. Každá drobná památka a každé místo označené našimi předky mělo pro předchozí generace svůj význam. Je jisté, že kříže, kapličky či sochy stavěli lidé vždy z nějakého silného citového pohnutí. Ať už radostného, či bolestného, vždy to byl pro ně způsob, jak poděkovat svému Stvořiteli nebo jak jej požádat o ochranu. Člověk byl zvyklý krajinou chodit a zastavovat se tam, kde tyto památky dodnes stojí. Zastavme se tedy taky – alespoň na chvíli…

Ján Kadlec

Ján Kadlec je historik a místopisec, je autorem několika publikací o drobných sakrálních památkách, technických památkách či autorem rozhlasových pořadů o příbězích míst. Mnoho let pořádá vlastivědné vycházky. Svou činností inspiroval tvůrce projektu Příběhy našich kronik.

Bílá Lhota

O roztržce v církvi a sporu s hasiči

Může mít náboženský rozkol ve vesnici vliv na spolek, jakým jsou dobrovolní hasiči? Kdysi rozhodně ano. A Pamětní kniha obce Bílá Lhota z let 1918–1959 to i dosvědčuje. Postavení katolické církve v Československu v období první republiky bylo oslabeno. V rámci akce *Pryč od Vídně, pryč od Říma* docházelo k protikatolickým tendencím, velkému odlivu stoupenců a vzniku Církve československé i k násilnému zabírání kostelů.

Akce se v roce 1921 nevyhnula ani Bílé Lhotě, kde se ovšem dohodli, že pro 152 členů nové církve povolí bohoslužby ve škole a kostel sv. Kateřiny z roku 1789 zůstane pro 194 věrných katolíků.

Tak v jedné vesnici působily dvě církve. Na tom by nebylo nic tak zvláštního. V roce 1924 ale došlo k roztržce i v nové církvi. To následkem přestoupení československého biskupa Gorazda – Pavlíka k pravoslavným. *„Roztržky v Bílé Lhotě způsobil duchovní Josef Novák, který následoval biskupa Gorazda a strhl na sebe i část příslušníků církve československé,“* píše se v kronice s dodatkem, že jeho agitace ve prospěch pravoslavné církve však často vybočovala z obvyklých mezí.

Souvislosti s náboženským rozkolem v obci lze najít i ve sporu občanů se sborem dobrovolných hasičů v roce 1925. Co se vlastně stalo? *„Již v minulých letech chtěli někteří občané vstoupiti do SDH v Bílé Lhotě, avšak nebyli přijati. V březnu se přihlásilo do hasičského sboru 27 občanů, mezi nimi i starosta obce a místní učitelé. K velkému překvapení však nebyl přijat nikdo a to bez udání důvodů,“* uvádí kronikář. To se uchazečům o členství nelíbilo, a proto podali stížnost k hasičské župě. Spolek je pak přijal, ale jen na oko, neboť za kratičký čas je členství opět zbavil. Proč? *„Prý pro neplacení členských příspěvků, ač nikdo nepřišel vybírati. Ani na valné hromadě, na kterou nebyli zváni, tento bod nebyl na pořadu. Tak se vlk nažral a koza zůstala celá,“* uzavírá téma kronikář. O tři roky později najdeme ještě jednu stručnou poznámku: *„V roce 1928 sbor dobrovolných hasičů konečně přijal většinu občanů za členy, čímž skončil vleklý spor ku všeobecnému prospěchu.“*

Sbor v Bílé Lhotě je jedním z nejstarších. Vznikl v roce 1882 jako farní hasičský sbor pro celou bělolhotskou farnost. A tady je asi skutečně jádro sporu. Když se věřící dělili na katolíky a příslušníky církve československé, nechtěli původní farní hasiči přijmout do svého sboru „odrodilce“.

Bílá Lhota

O Peregrinovi, který zabil muže své dcery

Obec i celé blízké okolí vzrušila ve středu 24. října 1934 tragická příhoda, o níž se píše podrobně i v kronice. *„Peregrin Němeček, 79 letý výměník, odvážil se vraždy a sebevraždy,“* začíná zápis. Co se přihodilo? *„Toho dne, asi o půl jedné hodině odpolední, odeslal svou dceru Amálii provdanou za Františka Vostrého i s jejími dvěma dcerami pětiletou Jiřinou a dvouletou Miluškou do lesa na mech. Fr. Vostrý v té době doma přítomen nebyl, byl prý na kole v Litovli. Vrátil se, až už byla jeho žena s dětmi v lese. Zasedl za stůl a obědval. Peregrin Němeček vplížil se do kuchyně a Františka Vostrého, svého zetě, zezadu střelil z lovecké pušky do hlavy. Tento spadl ze židle na zem a byl okamžitě mrtev,“* uvádí kronikář. Tímto ovšem tragédie neskončila. Další obětí měla být totiž sestra Františka Vostrého Anna Gregorová, která seděla v kuchyni a šila. *„Vrah Němeček ji také střelil, ale ne smrtelně. Když z kuchyně utíkala, tak v síni střelil po ní znovu. První ranou byla zasažena do hlavy a druhou do ramene a prsou,“* pokračuje líčení. Vrah se pak vrátil do kuchyně a chtěl spáchat sebevraždu. Jenomže se střelil „špatně“. Rána jej zasáhla do svalu ruky pod ramenem. *„Četnictvo a lidé se sbíhali. František Vostrý ležel mrtev v kuchyni, raněný vrah Němeček seděl v kuchyni apaticky na židli a těžce raněná Anna Gregorová seděla na ulici na zemi a volala o pomoc,“* popsal kronikář.

Záchranná stanice z Litovle odvezla oba raněné do Zemské nemocnice v Olomouci. *„František Vostrý byl pochován dne 27. října za velké účasti na čs. hřbitov. Vrah Peregrin Němeček byl po 14 dnech odveden ze Zemské nemocnice do nemocnice vězeňské a bude v jarním období souzen před porotním soudem senátem Krajského soudu v Olomouci. Anna Gregorová uzdravila se v nemocnici a vrátila se do Bílé Lhoty před vánočními svátky dne 22. prosince 1934,“* uzavírá kapitolu autor zápisu.

K tématu se vrací později v odstavci Soud nad Němečkem. *„Dne 7. února 1935 byl souzen porotním soudem u Krajského soudu v Olomouci vrah Peregrin Němeček, kterýž dne 24. října 1934 zastřelil svého zetě Františka Vostrého, jeho sestru Annu Gregorovou smrtelně postřelil, sám sebe chtěl také zastřeliti, ale jen se poranil. Svědků ze zdejší obce a okolí bylo 20. Porotní sál byl prý obecenstvem plně obsazen. Z Bílé Lhoty byl do Olomouce vypraven zvláštní autobus se svědky a zvědavci. Peregrin Němeček byl uznán vinným ze zločinu úkladné vraždy na Františku Vostrém 10 hlasy a 2 ne. Pro pokus vraždy na Anně Gregorové znělo 8 hlasů ne a 4 ano. Pro zločin těžkého ublížení na těle Anny Gregorové znělo 10 hlasů ano a 2 ne. Za tyto zločiny byl odsouzen na 15 let do těžkého žaláře se samovazbou a postem v den výročí vraždy,“* zněl ortel soudu.

Starý nešťastník ale ve vězení moc dlouho nepobyl. Ještě téhož roku v trestanecké nemocnici v Olomouci zemřel. Smrt zkrátila jeho trest. Byla mu však i vysvobozením?

Bouzov

Příběhy z Bouzova a místních částí

Pět příběhů z Bouzova je jako kapka v moři v bohaté historii této rozsáhlé obce s třinácti místními částmi. Zajděme na ta místa, o kterých se tu píše, a připomeňme si události, jež se s nimi pojí.

Blažov: O muzikantovi, kterého trubka zachránila před vlkem

Místo, kterému se tady dodnes říká Na Jamě, najdeme u lesního chodníku z Blažova do Bouzova. Dívejte se po stromech, protože na jednom z nich visí obrázek Panny Marie s Ježíškem. Není tam náhodou a není tam ani jen tak na ozdobu. Visí z vděčnosti za záchranu života. To bylo tak. Muzikant, který šel v noci z taneční zábavy z Blažova, spadl do jámy, která sloužila k chytání dravé zvěře. Jeho úlek byl po pádu ještě větší, když zjistil, že v pasti není jen on sám. Byl tam s ním vlk. Vystrašeného muže nenapadlo nic jiného, než začít hrát na trubku a tím od sebe držet zvíře v bezpečné vzdálenosti. A tak hrál a hrál až do rána, kdy jeho troubení uslyšeli muzikanti v Blažově, kteří ho zachránili.

Hvozdečko: O Božích mukách ve Hvozdečku, pod kterými se ukrývaly kosti vojáků

Boží muka Nejsvětější Trojice stojí na okraji Hvozdečka po pravé straně silnice od Bouzova. Památka už je velmi stará. Ví se, že ji nechala postavit obec, ale nikdo neví, kdy to bylo. Nejstarší písemný údaj pochází z roku 1833. Uvádí se v něm, že stav sloupu je dobrý, z čehož lze usuzovat, že stál již dlouho. Ovšem ne na svém současném místě. V kronice se píše, že když v roce 1894 stavěli novou školu, vytipovali k tomuto účelu právě pozemek, na němž se nacházela i Boží

muka. Lidé v té době si uměli poradit. Boží muka přemístili jinam a začali s budováním. Sami zřejmě netušili, co naleznou. Takové sloupy se nikdy nestavěly nahodile. A právě tento měl připomínat staré válečné události. Při přemísťování našli muži pod sloupem hromady lidských kostí. Potvrdila se tak pověst, že jsou pod sloupem pohřbeni vojáci. Podle jedné verze z dob napoleonských válek, podle jiné to byly ostatky švédských vojáků z třicetileté války. Možná ano. Na hřebenu střechy byl totiž švédský znak. A že se obec o své památky umí starat, zasloužila se v roce 2008 o její rekonstrukci. A tak tam stojí dodnes krásně opravená Boží muka.

Kovářov: Borek, který pomáhal lidem, aby nezabloudili

Kdybychom tak rozuměli řeči stromů. Některé jsou pro nás natolik důležité, že jim dáváme dokonce jména a těžce neseme, když se vlivem přírodních zákonitostí nebo rukou člověka zhroutí, tak jako všechno, co je hmotné. Známe stromy, které stojí už mnoho generací a leccos pamatují. *„V Kovářově na trati Sychrově zanechali kovářovští předkové stát jediný starý bor, jako svědek dávné minulosti a jako pomník padlých soudruhů, jejichž kořeny v prach a ornici jsou změněny. Stál tu jako hrdina, který přežil kruté boje a války minulého i tohoto století. Obecně se tomu stromu říkalo Borek,“* uvádí historické prameny. Za tmavých nocí sloužil pro pocestné občany z Kovářova i okolí jako orientační bod. Když zabloudili, ukazoval jim správnou cestu. *„Kol něj vedla stará cesta z Kovářova do Slavětína. Silnice tu tehdy nebyla a vesnice byly spojovány polními a lesními cestami,“* dočteme se v kronice. Borek najdeme dokonce i na starých vojenských mapách, kde jej vyznačili jako triangulační bod. *„Byl viditelný za jasného počasí ze severu z Pradědu, i z jihu od Tovačova se dalo dohlédnout na jeho mohutnou korunu,“* napsal kronikář. Podle lidových pověstí tudy táhl Napoleon proti Prušákům a pod borem tábořil. Dál se dozvídáme, že pod kůrou stromu byl zarostlý obraz. Co na něm ovšem bylo, to už nikdo nepíše. A nezjistíme to ani my, protože Borek na Sychrově dnes nenajdeme. Skáceli ho v březnu roku 1926. Ale jestli rozumíte řeči stromů, třeba vám o něm něco poví jeho sousedé.

Bouzov: O cestě Taliánce, kterou stavěli Italové

Když skončila přestavba hradu, začalo se na bouzovském velkostatku s budováním lesních cest. To kvůli snadnějšímu svozu dřeva. V prosinci roku 1911 došlo i na stavbu cesty kolem hradu, která měla sloužit k procházkám či projížďkám na koni. Začíná u hradního parku a končí na silnici pod Bouzovem, v zatáčce nad Dolama. Je dlouhá asi dva kilometry a za pěkného počasí je z ní krásně vidět do širého okolí a bohatých bouzovských lesů. A protože cestu stavěli Italové, říká se jí Taliánka. Tito černovlasí dělníci měli v partě i několik Poláků. Bydleli v rodinách, u Skládalů prý dokonce tři. S muži byla i kuchařka, která jim vařila u Bílé studánky, v místě budované cesty. Nebyli to žádní svatouškové. Temperamentní národ se zapsal i do místní kroniky: *„Taliáni byli sprostí, nevázaní lidé, kteří v Bouzově napáchali mnoho kousků. Chodili také v Bouzově za děvčaty.“* Zajímavější je ale možná informace o tom, že při budování cesty narazili na starou chodbu z hradu, která končila někde v lese. *„Prvně se na ni narazilo už při odklízení rumiska rozpadlého hradu před přestavbou. Chodba však byla zapadlá a musela být velmi stará,“* čteme v historických pramenech. Asi 30 metrů nad cestou se nachází již zmíněná Bílá studánka, kam chodili lidé v době sucha pro vodu. *„Byla přikryta velkým plochým kamenem tvaru mísy a říkalo se, že byl původně obětním stolem z dávných dob. Při stavbě cesty jej ale rozbili a použili jako stavební materiál do vyzdívky,“* napsal kronikář. Z horní strany Taliánky bychom dřív viděli oplocení obory, kde se chovala zvěř. O oboru i údržbu oplocení se staral jistý pan Kabilka z Bouzova. Později se obora zrušila.

Když pojedete na Bouzov, nemusíte navštívit jen hrad. Můžete se projít i po opravené Taliánce a vzpomenout si třeba na ty, kteří ji stavěli.

Kozov: O sousoší Cyrila a Metoděje postaveném za peníze umírajícího důstojníka

Ne, nehledejte v Kozově Boží muka, o kterých se tady bude psát. Nenašli byste je, protože stále čekají na to, až je někdo obnoví a znovu složí. A to už od roku 1950, kdy památka stála v cestě stavbě nové silnice. Kde to místo bylo? Na louce, při vjezdu od Kozova do Bouzova, ještě před odbočením do Blažova. Boží muka byla velmi stará a stála už před rokem 1833. Podle kroniky byla jedna z nejpamátnějších a neví se, z které doby pocházela.

Tradují se k ní pověsti a jeden záznam najdeme i v kronice ve Vranové: *„Byla válka. Naším krajem procházely často pluky rozličných vojsk. Byli přátelé i nepřátelé, ale všichni měli jednu vlastnost stejnou. Že všichni od ubohých obyvatel chtěli, ale nic jim za to nedávali. Jedni si přáli noclehu, druzí přípřeže a jiní jídlo, obrok nebo něco jiného. Bylo to za francouzské války. Do Kozova přijelo na večer několik vozů a těžce raněných. Raněné položili na slámu do velké stodoly. Celou noc se odsud ozýval ston a nářek těžce trpících. Ráno je zase naložili a odváželi dále. Sedm jich však nechali ležeti na slámě s poručením, aby jim Kozovští posloužili v jejich poslední hodince. Již nebyli schopni transportu. Obyvatelé Kozova opatrovali raněné s velkou péčí a hleděli jim bolesti všelijak zmírniti. Životy však nezachránili. Žádný z nich již neviděl slunce zapadati. Naposled umíral mladý důstojník, který v poslední hodince podal ošetřující ženě do ruky tobolku jako odměnu za poslední službu. Třetí den vykopali za vesnicí společný hrob, kde všechny pochovali.“* A právě za ty peníze, které v darované tobolce lidé nalezli, dali na tom místě vystavět Boží muku, jež dosud čeká na obnovu.

Červenka

O Ferdovi a studánce

Kdekterá vesnice má nebo někdy měla svého „obecního blázna“. Postavičku, kterou tu denně potkáte, patří sem, zapadá do koloritu života. Dnes bychom možná řekli – mentálně postiženého, který žil ve společenství „normálních“ lidí, byl jim na očích a nikdo se tomu nedivil. Děti na něj pokřikovaly, dobíraly si jej a on s dobráckým pohledem důvěřivě odpovídal, protože ho ani nenapadlo, že lidé kolem mohou být zlomyslní, uštěpační a zákeřní. Sám je totiž čistý a zlé lidské vlastnosti v sobě nikdy nepoznal. Teprve, když takový zemře, pocítíme náhle lítost nad jeho ztrátou.

V Července žil Ferda. Patřil prý do obce jako kaple na náves. Bez něj by nebyla ves celá. Časně zrána už vozil vrzavý trakař naložený čerstvou trávou. Práce se nebál. Po svých rodičích zdědil pole a peníze, statek ale spravoval hospodář, u něhož Ferda bydlel a jedl. Jeho poručník mu zajišťoval ošacení.

„Byl krásný ve své radosti, či podobal se ještě víc bláznu neznajíc hranic duše člověka? Kdo ví, v štěstí a radosti každý člověk zkrásní,“ napsal v knize Červenka dříve a dnes Rudolf Chrudina, jehož otec byl poručníkem Ferdy. Ferda Brozů měl kromě své práce i starost o organizaci procesí ke Studánce, jak se tady říká místu se zdrojem vody, jež má být zázračná a uzdravující.

„Od Studánky vyvěral potok, který tekl přes luka za dědinou. Studánka prý hojila rány a uzdravovala oči. Něco na tom bylo. Hojila se tam rozbolavělá srdce a rozervané duše,“ píše Chrudina v povídce o Ferdovi a studánce.

Příběh obsahuje i pověst o zjevení Panny Marie, která ochránila čest panen koupajících se v průzračné vodě. Po pohledu na nahá dívčí těla dychtil lesní, který se v přestrojení za jelena na místě objevil. V tu chvíli se zjevila bytost v modrém plášti, kterým panny zahalila a lesního potrestala tím, že ho proměnila na jelena. Svou lidskou podobu získal teprve po letech před oltářem u sv. Marka v Litovli. Vděčný lesník dal prý pramen upravit a na starý dub pověsit obrázek znázorňující výjev, jak jej vypravovala pověst. Časem poutníci přidávali další obrázky, růžence a z místa posvátného ticha se stalo místo zábavy, které naplňoval křik prodavačů cukroví. *„Už se sem nebe nesklánělo a neopíralo svou ruku o dno křišťálové vody hrající si na klíně červenavých oblázků. Lid sem houfně táhl a to jeho brebentění cloumalo tichem lesa až to v korunách stromů tiše a bolestně praskalo. Staří sem chodili ze zvyku, mladí za zábavou a my kluci utratit svoje koruny od tetiček za vřeštivé píšťalky z červeného cukru a cukrové růžence od Studánky,“* napsal Rudolf Chrudina.

Pamětníci z Červenky vzpomínali, že na procesí se chodilo zpravidla v neděli v době od druhé poloviny srpna do 12. září, kdy katolíci slaví svátky Panny Marie. Výchozím bodem

byla kaple na návsi, dnes v ulici Svatoplukova. *„Ferda odemykal kapli, připravoval korouhev a po odchodu ji zase zamknul. Byl duševně zaostalý, ale o procesí se vždy postaral,“* napsal v Almanachu z roku 2006 Jan Harszlak. Tradice procesí byla v obci oblíbená. U kaple se sešlo i sto věřících. *„Lidé se pomodlili u kaple a pak se seřadili. Nejprve děti, kluci a děvčata zvlášť a pak ostatní. Korouhev nesl v čele vždy některý z mužů. Prošli návsí kolem sokolovny. U kříže na rozcestí dnešních ulic Tyršovy a Nádražní se pomodlili a pokračovali k rozcestí U Váhy, kde byl další kříž. Následovala modlitba a pak za zpěvu mariánských písní pokračovali lidé směrem k Litovli,“* opsal z vyprávění pamětníků Jan Harszlak. Tehdy po silnici jen zřídkakdy projelo auto a tak procesí nemohlo nic narušit. Ze silnice pak odbočili na Studáneckou cestu.

„Ta byla jen pro povozy. Vyjeté koleje, uprostřed úzký travnatý pás a po stranách ještě místo k polím. Průvod se tu většinou řadil do dvojstupů,“ pokračuje popis slavnostního průvodu. Tuto cestu žel už dnes nenajdeme. Při scelování polí ji JZD rozoralo. Tehdy ale vedla kolem lesíka, který tam dodnes existuje, k potoku, jenž obtékal Teplickou louku. *„Podél potoka rostly olše a různé křoviny, cesta pak mířila na okraj lesa Doubrava a pak dál až ke Studánce,“* píše autor. Tam už byli většinou i poutníci z jiných míst. *„Okolí bylo hezky upravené, několik lavic pro unavené, upravený oltářík se soškou Panny Marie a svaté obrázky pověšené na okolních stromech. Byly tady i stánky, kde se prodávaly cukrovinky, růžence a obrázky svatých. Asi po hodině se poutníci opět sešli ke společnému odchodu domů. A kráčeli znovu stejnou cestou až ke kapli na náves,“* zapsal autor.

To všechno intenzivně prožíval každý rok i Ferda. Poutě pro něj byly největším svátkem. Ač nikdo nevěděl, kolik je Ferdovi

let a dokonce prý vypadal, že na rozdíl od ostatního světa a lidí vůbec nestárne, přesto i jej dostihla jednoho dne smrt. A bylo to právě po pouti, kterou měl tak rád.

Víte, proč chodili lidé na pouť? *„Hledali pomoc ve svých důležitých rozhodnutích, těžkostech i ve vyslyšení proseb. A aby byla pouť účinná, kladli si překážky. Šli pěšky a daleko. Zpravidla se cestou modlili a zpívali nábožné písně,“* popisuje Jan Harszlak v jiném textu. Mariánská studánka na kraji lesa Doubrava nebyla žádné světoznámé místo. Přesto sem lidé rádi chodili. Tradovalo se, že zdejší voda skutečně hojí oční neduhy. Proto si ji poutníci nabírali i do džbánů. Během druhé světové války procesí zakázali. A Studánka navíc patřila do území Sudet. Po válce se pak ještě několikrát procesí konalo, ale pak se celá oblast lesa Doubrava stala zdrojem pitné vody pro Olomouc a Litovel a prostor oplotili. Po roce 1990 se zákaz zmírnil. *„Procesí se sice už nekonají, ale mnozí sem stále jezdí pro vodu, o které se říká, že je nejlepší v celé republice,“* uzavřel Jan Harszlak.

Až přijdete do Červenky ke kapli, vzpomeňte si i na Ferdu a jemu podobné lidi, kteří jsou stejně čistého smýšlení jako průzračná voda ve studánce.

Dubčany

O tvrzi, kapličkách, křížích a žních

Malou hanáckou ves Dubčany dnes najdeme stranou rušných cest. Leží jižně od Litovle, u prastaré obchodní cesty, která v minulosti vedla z Rakouska do Slezska. Její bezlesý katastr pokrývá úrodná půda, na níž po staletí hospodařili pracovití rolníci. První připomínka názvu Dubčany se objevuje v roce 1342. Jméno obce označuje lidi žijící u doubků. Dubčany tvoří tři části – Na dědině, Tvrz a Pusty. Zástavba vsi má tvar okrouhlice, mimo ni stával o samotě u cesty zájezdní hostinec „Na Báchorni".

Tvrz

O tvrzi, která zanikla někdy mezi léty 1499–1536, se dochovalo několik pověstí doložených i v kronice. Podle jedné z nich je pod lípou nedaleko tvrziště zakopaný poklad, který hlídá velký černý pes. Vypráví se o dřevorubci Blažejovi, jenž touhu po pokladu z tvrze zaplatil životem. Podle jiné pověsti vládla na dubčanské a unčovické tvrzi příbuzná šlechta, jež v době morových ran vymřela. Nemocné prý nechtěl žádný z vesničanů ošetřovat. Ujalo se jich proto město Olomouc a za pomoc obdrželo od majitelů okolní lesy. Faktem je, že v roce 1546 koupilo ves od Václava Haugvice z Biskupic město Olomouc, jemuž potom vesnice i poddaní patřili až do roku 1848.

Lidé a žně

Lidé z Dubčan chodili do kostela do Choliny. Každý týden sem docházeli na mši, o Velikonocích se společně vydali procesím s křížem a v křížové dny vycházela procesí z cholinského kostela ke křížům v polích. A že jich tady není málo, svědčí nejspíš o zbožnosti sedláků, kteří byli zvyklí za úrodu na svých pozemcích prosit i děkovat.

I v kronice se dočteme, že půda v Dubčanech je velmi úrodná pro pěstování vyhlášeného ječmene. *„Lid zdejší je přičinlivý a šetrný. Naši zemědělci se domohli zámožnosti a blahobytu. Lidí, kteří by chodili žebrat dům od domu, v naší obci není. Žně zde trvaly velmi dlouho, neboť se obilí žalo. Kosy se začaly používat až kolem roku 1860. Žně konaly hlavně ženské, zvláště*

v době roboty. Říkalo se jim: sukolnice, flekačky, žačky a kartnice. Docházely k nám především chudobné ženy ze severní Moravy," napsal kronikář s dodatkem i nákresem: *„V gruntu č. 5 bydleli bratři Korhoňové, kteří byli vynálezci. Vynalezli novou plečku na okopaniny."*

O křížích a kapličkách

Vesnici a její nejbližší okolí zdobí množství drobných památek. Kaple sv. Isidora na návsi stojí na místě starší kapličky, jak dokládá letopočet vysekaný do kamenného portálu nad vchodem. Svatý Isidor žil na přelomu 11. a 12. století ve Španělsku a ne nadarmo tu zasvětili kapličku právě jemu. Zbožný a pracovitý zemědělec je patronem rolníků. Svoji práci začínal i končil modlitbou. Bývá zobrazen v prostém oděvu s rolnickým nářadím. V kapli se během roku slouží mše na sv. Matěje v únoru, na sv. Isidora v květnu, kdy se konají i místní hody a na sv. Annu v srpnu. To pak začínají žně. Poslední mše s nádechem nastupující zimy je v den svátku sv. Martina v listopadu.

Před kaplí stojí v železné ohrádce vysoký kamenný kříž, který nechali postavit Josef a Mariana Kouřilovi z čísla 3 v roce 1868. Tedy rok před postavením kaple.

Nejstarší památkou v obci je kamenný kříž v polích severně od vsi. Rodina sedláka Korhoně jej dala vybudovat u cesty do Litovle už v roce 1796. Pod ukřižovaným Kristem je zvětralý reliéf Svaté Trojice. Rodu dodnes pole i kříž patří. Tak má vypadat tradice.

U silnice do Senice stojí na podstavci socha sv. Jana Nepomuckého. *„Tuto sochu věnuje dobré památce syna jejího Jana a celé své rodiny Františka Spurná z č. 2,"* čteme na zadní straně podstavce. Sv. Jan zde stojí a hlídá provoz na rušné silnici. Postavili ho v rodině šťastného otce, kterému se po dvou dcerách konečně narodil syn. Nedaleko sochy světce jsou dva kříže. Menší litinový kříž na kamenném podstavci najdeme v obilném lánu, ale před žněmi k němu nelze dojít.

Žena jménem Marie Hrabalová z čísla 17 nechala v roce 1874 v obci postavit hned dvě památky. Kamenný kříž mezi břízami u křižovatky do Dubčan, který obec nedávno opravila a asi nejkrásnější místní památku – mariánský sloup na konci obce u polní cesty do Choliny. Barevná socha Panny Marie Immaculaty stojí na štíhlém sloupu, na členěném podstavci jsou reliéfy sv. Vendelína, Panny Marie a Vyučování Panny Marie. Světice stojí na zemském glóbu s okřídlenými hlavičkami andílků. Nohama přišlapuje hada, na hlavě má korunu a svatozář a v pravé ruce drží lilii.

Socha Panny Marie Lourdské u bývalého rybníka stojí od roku 1903. *„Já jsem neposkvrněné početí,"*

čteme na podstavci. *„K poděkování p. Bohu za učiněná dobrodiní L. P. 1903,“* najdeme na zadní straně. K soše chodívala až do 60. let minulého století procesí na májové pobožnosti.

Hned za posledním domem na konci obce u cesty do Choliny narazíme na další kamenný kříž. *„Kříž tento zbudován 1891 ke cti a chvále Boží, Panny Marie a sv. Anny. Na vyprošení ochrany Boží a na památku Josefa Benešla z Choliny,“* píše se na podstavci. Další kamenný kříž za humny zaplatili manželé Ignác a Františka Škobrtalovi z č. 2.

Dříve si majitelé gruntů zdobili svá stavení obrázky a soškami svatých. Věřili, že je ochrání. Jednomu z největších gruntů naproti kaple se říká „Kovářovic grunt ze zlata“. To podle bývalé štukové výzdoby průčelí, doplněné v minulosti pozlacenými koulemi a hodinami.

Sochy svatých a kříže v obci si kdysi nechávali stavět zdejší pracovití a zbožní rolníci. Přiblížili si tak Boha i nebe s hvězdičkami blíž svým statkům a zkrášlili si svůj malý svět.

Haňovice

O polní hospodě se špatnou pověstí

Tu polní hospodu, o které tady bude řeč, dal postavit Bernard Prakšický ze Zástřizl u silnice mezi Senicí a Litovlí – tam, kde z ní odbočovala cesta do Rozvadovic. Udělal to proto, aby měl haňovický pivovar lepší odbyt piva. V historických pramenech se uvádí, že to bylo někdy „před rebelií“, jíž je míněno stavovské povstání z let 1618–1620. Prakšický tím pochopitelně narušil mílové právo Litovle, které měšťanům zaručovalo, že v okruhu jedné míle kolem města nesmí nikdo provozovat řemeslo nebo živnost. Takže ani hospodu.

V době třicetileté války, kdy Švédové podnikali zejména z Olomouce pustošivé nájezdy po okolí, jim padla za oběť i tato hospoda. V roce 1675 rozhodla kapitula o její obnově, ale hospoda měla být dvakrát větší než původní a navíc u ní měla stát i kovárna. V březnu 1676 proto vydal vrchní úředník haňovického panství Vojtěch Hrabal pokyn k zahájení stavby, která měla být dokončena ještě v témže roce, aby v ní hospodský jako kapitulní poddaný mohl začít čepovat pivo a nalévat pálenku. K hospodě patřilo 10 měřic polností a roční plat, odváděný kapitule, byl vyměřen na 30 zlatých.

Nová hospoda, jak se jí začalo brzy říkat, byla ovšem trnem v oku litovelským měšťanům, kteří ji nejméně dvakrát poškodili. Tehdejší hospodský Pavel Dvořák později vypověděl, že mu vyhrožovali vypálením. A 1. července 1677 v noci zorganizovala skupina asi 70 litovelských mužů trestnou výpravu, která prý hospodu na všech čtyřech rozích podkopala, aby se rozsypala. Vojtěch Hrabal ji dal opravit a snad tehdy u ní postavil i kovárnu. Ovšem již 9. září téhož roku následovala další trestná výprava čítající údajně až 500 Litovelských, kteří „*…řádili zle: kovárnu rozbořili do základů, v hospodě rozbili okna, dveře polámali, studnu zkazili a vše, co ve sklepě od piva a kořalky bylo, do poslední kapky vypili.*“ Poničili také vnitřní vybavení a veškeré zásoby.

Kapitula za to všem svým poddaným „zapověděla“ Litovel. Nesměli tam jezdit ani chodit, navštěvovat trhy.

V roce 1678 podala Litovel na kapitulu žalobu a celou záležitost řešila 18. října přímo na místě komise. Spor vyřešili smlouvou mezi kapitulou a Litovlí, v níž se město zavázalo, že nebude bránit, aby hospoda s kovárnou zůstala, za podmínky, že se zruší kovárna ve vsi. Kapitula naopak slíbila, že další hospodu, kovárnu ani jinou živnost v okruhu jedné míle kolem Litovle nezřídí a že hospodský z polní hospody nebude obchodovat s obilím ani provozovat řeznickou živnost. S tím Litovel souhlasila a slíbila, že hospodu nechá na pokoji. Hospodě se potom říkalo hospoda *nová* nebo *polní*, případně ji označovali jako *Hospodu v haňovických polích*. Bylo tomu tak proto, aby se odlišila od hospody, která stávala ve vsi (č. 30).

Podobně jako jiné polní hospody se ani ta haňovická asi netěšila dobré pověsti. Zřejmě i tu se provozoval hazard i karban, kvetl černý obchod a nechyběla ani vražda. V srpnu 1683 tam prý zastřelil hospodský Pavel Dvořák Havla Lusíka ze Senice, byť se hospodští v nájemních smlouvách mimo jiné zavazovali, že budou žít v bázni Boží.

Mapu Haňovic z let 1764–1768 vyhotovili důstojníci vojenské topografické služby, když projížděli krajinou na koni a mapovali metodou „a la vue", česky to zní méně vznešeně „od oka", tedy pouhým pozorováním v terénu. Jeden důstojník za léto zmapoval až 350 kilometrů čtverečních. Hospoda se nacházela v místech, kde je nápis Neu Wirth, vpravo od Choliny.

K hospodě se váže dokonce pověst o loupežnících, kteří v její blízkosti přepadli jednou za tmy bohatého prostějovského kupce, když tudy jel z Litovle. Okradli ho, zbili a nakonec i s pacholkem pověsili v lese. Nevěděli však, že kupec měl vzadu na voze černého pasažéra, který byl svědkem nenadálých událostí. Ten hned běžel do Litovle a vše vypověděl. Královský rychtář města nelenil a ještě do půlnoci sebral četu zbrojnošů a vydal se s nimi za vedení neznámého k hospodě. Loupežníky pochytali, a když se všichni přiznali, pověsili je v lese na místě, kde lupiči své oběti věšeli. Rychtář pak poručil krčmu rozbořit, aby se nestala opět sídlem nějaké nové lupičské chátry. *„A zbytek lesa, kdysi velikého, ve kterém byli lupiči pověšeni, nazývá se dodnes Šibenice,“* končí pověst O loupežnících z Choliny z publikace Báje a pověsti z Litovelska, Bouzovska a Lošticka od Martina Strouhala.

Do roku 1776 byli hospodští haňovické polní hospody pouhými nájemci, v tomto roce však kapitula hospodu prodala Matouši Netopilovi a jeho potomkům do dědičného nájmu. Kupní cena činila 400 zlatých a roční plat 40 zlatých ve čtvrtletních splátkách. Mates Netopil se ve smlouvě zavázal, že bude pod hrozbou pokuty čepovat jen pivo a pálenku z haňovického pivovaru a palírny, jež si vlastním potahem a na vlastní náklady vždy sám přiveze, prázdné nádoby bude vracet do pivovaru čisté, bude dbát na to, aby hospoda nezůstala bez piva, a rovněž si na vlastní náklady opatří potřebné sklenice. K jeho dalším povinnostem

patřilo udržovat hospodu v dobrém stavu a chtěl-li něco opravit či změnit, pak jen na vlastní náklady a vždy se souhlasem vrchnosti, tedy olomoucké kapituly.

Jako první kupec byl Netopil zbaven povinnosti *laudemia*, tedy zaplatit vrchnosti při převodu hospody na dalšího nájemce 10 procent kupní ceny. Zároveň se ve smlouvě uvádělo, že chtějí-li současný kupec nebo jeho potomci předat hospodu vlastnímu (pokrevnímu) potomkovi, je to jejich věc. Chtějí-li ji však prodat někomu cizímu, pak jen se souhlasem vrchnosti, která se rozhodne, zda si hospodu ponechá nebo ji prodá jinému. Samo sebou se rozumělo, že hospodský, jeho rodina i čeleď musí být katolíci, vyvarují se nadávek i klení a nestrpí je ani od hostů. Hospoda tehdy měla velkou šenkovnu, vedle ní malý pokoj, vlevo u vchodu další pokoj s komorou, dále velkou maštal, menší chlévy, stodolu a kůlnu; patřilo k ní deset měřic polí a dvě malé ovocné zahrady.

Když 14. srpna 1784 Mates Netopil zemřel, polní hospodu získala jeho nevlastní dcera Anna Fenclová, která zde uzavřela svatební smlouvu s Ondřejem Mautnerem. V roce 1790 připsala hospodu manželovi. A pak se hospodští střídali až do poloviny 19. století, kdy se stal hospodským Karel Hofschneider, jenž ji nechal v roce 1861 zbořit. Z cihel a kamení si postavil dům v Rozvadovicích a hliněné „války“ použil na pohnojení polí.

Je zajímavé, že od roku 1771 měla polní hospoda haňovické číslo 36, v letech 1817–1857 rovněž číslo haňovické, ale tentokrát 1. Od roku 1861 ale byla vedena pod č. 45, ovšem v Rozvadovicích. Ukázalo se totiž, že stojí na rozvadovských pozemcích a jen třetina polností, které k ní patřily, byly haňovické, zatímco dvě třetiny náležely do katastru Rozvadovic.

Horka nad Moravou

O Růžových slavnostech

Panenství a čistota byly dříve výsadou a předností každé dívky. Aby ne – společnost na ně pohlížela s úctou a podporovala je. Děvče, které si chránilo své panenství a čisté smýšlení, bylo dokonce atraktivnější pro chlapce a mělo lepší šanci se dobře provdat. Dalo by se říct, že dnes je tomu spíš naopak. A možná i právě proto vymizela specifická slavnost, která po dlouhou dobu přetrvávala v Horce nad Moravou. Jmenovala se Růžová slavnost neboli také Panenství.

Jednalo se o církevní obřad s průvodem a zábavou, jenž byl ve vsi mimořádně oblíbený. Cílem bylo vybrat každý rok jednu dívku a jednoho mládence s pověstí těch nejhodnějších a nejlepších v celé farnosti, která se skládala ze tří obcí – Horky, Sedliska a Chomoutova. Začalo to někdy v roce 1817, kdy místní farář Josef Pfleger ve své závěti odkázal peníze pro založení nadace, z jejichž úroků se měla vyplácet odměna vybranému mládenci a panně.

Nadační listina zároveň stanovila několik základních podmínek, které se musely pokaždé splnit. „*Určenci této nadace mohou býti domácí nebo cizí, služební nebo nesloužící, bohatí nebo chudí, jsou-li jinak vzorně zachovalí, poslušní, pracovití a zbožní,*“ zněl první bod. V druhém se psalo, že nejpozději 14 dnů před svátkem sv. Jana Křtitele předloží obecní výbor horeckému faráři seznam se jmény tří nejctnostnějších mladíků a tří nejctnostnějších dívek ve věku od 17 do 26 let, kteří budou způsobilí „ku podělení z užitků nadačních.“ Třetí bod se týkal faráře, jenž měl podle svého nejlepšího svědomí nejvhodnějšího mladíka i dívku vybrat.

Růžové slavnosti byly oslavou celé obce, která se pro tuto

příležitost náležitě vyparádila. Nikdo z Horeckých si nenechal ujít pobožnost v kostele a následující průvod k oltáři uprostřed Horky, kde farář vyhlašoval vybraný pár – mládence a pannu. Pak už to měli všichni jen kousek přes cestu do hospody U Šamánků, kde se konala zábava.

„Vybraný pár se od ostatních mladých odlišoval tím, že dívka měla na hlavě věnec z bílých růží a mládenec kytičku bílých růží za kloboukem. Jako odměnu získali peníze, modlitební knížku a obrázek svatých. Ale obdržený finanční obnos nebyl nijak vysoký, stěží stačil na zaplacení nákladů zábavy v hospodě,“ popisuje jedna z pamětnic paní Božena Bartošová. *„Postupně prestiž slavnosti upadala. Mladí se jí účastnili z povinnosti a vybraný pár se mnohdy stal spíše terčem posměchu a uštěpačných poznámek,“* napsala žena, která nejraději vzpomíná na Růžovou slavnost, kdy kněz vybral za nejctnostnější dívku její sestru. *„A musím říct, že ona byla opravdu vybrána oprávněně,“* dodala Božena Bartošová.

Během let se podoba i nahlížení na tuto tradici proměňovaly. Vždy se ale jednalo o velikou slavnost, které se účastnila většina obyvatelstva. Definitivně zanikla po roce 1948.

Že by se nyní obnovila? Kdepak. S tím se nepočítá. Přece jen se jednalo o velice specifickou záležitost, která by prý už nyní nenalezla patřičnou odezvu, ani odpovídající mravní vyznění.

Cholina

O rytíři Šubíři z cholinského dvorku a krásné Běle

Kroniky jsou plné příběhů. Některé zaznamenali kronikáři jen v pár větách a moc podrobností se z nich už nedozvíme. Najdeme ale i barvitě vylíčené události či tradované pověsti. A bylo by škoda do některých z nich zasahovat a upravovat je do podoby dnešního jazyka…

Na kopci nad dědinou Cholinou, v místě, kde stojí nynější „dvorek", stával již v dávné době rytířský dvorec, kolébka pánů rytířů Šubířů z Choliny, kteří si později vystavěli zámek v Jaroměřicích.

Na dvorku cholinském, vzdáleném daleko od ruchu, radovánek i bolesti světa plynul život pokojným tokem. Po dnech jednotvárně se tratících v minulosti, kdy jen vítr lomcoval okenicemi a čechral koruny stromů na okolních vrších, přicházely dny s omamnou vůní pryskyřice, s dechem mladosti.

Tehdy nejraději vyjížděl si mladý Šubíř, z celé rodiny nejvášnivější lovec, do probouzejících se lesů. Tehdy nejraději vyhledával tajemná lesní zákoutí a sledoval stopy zvěře k napajedlům. Stalo se jednou, že šel po stopách jelena až k potoku. A protože náhle nevěděl, kudy a kam má jíti, dal se po proudu dolů. Slunce se chýlilo právě za obzor, když došel k osamělému mlýnu u Kladek, který v hlubokém lese u potoka klapal. Rozhodl se, že požádá ve mlýně o občerstvení. Jak byl překvapen, když uzřel dívku jiskrného pohledu a hezkých tváří, že nemohl od ní oči odtrhnout. A stačil okamžik, aby se rozhodl požádat otce, starostlivého mlynáře, aby směl navštěvovat jejich dům a těšit se pohledem na jeho dceru. Neodmítnul ho, neboť mladý Šubíř byl rytíř duší i tělem. A tak se stalo, že nebylo dne, aby nenavštívil mlýn a nedobýval srdce mlynářovy Běly. Získal si ho úplně. Často pak sedávali na lávce u potoka a společně naslouchali šumivým vlnkám a tajemné mluvě lesního ticha. A dále pokojně plynul čas. Dva lidi přece nezastaví jeho běh.

Až jednou přišel tragický den. Po spanilé Běle slídil lesní myslivec Gilbert. Marné však bylo jeho dvoření. Nemohl být rovným sokem rytíře. Užíral se tajnou láskou, která se proměnila v nenávist. Jeho ústa se naplnila kletbami, oči svítily záští a v hlavě zrál člověka nedůstojný plán.

Tak jako tehdy, když poprvé přišel Šubíř v tato místa, tak i v onen nešťastný den sklánělo se sluníčko za obzor. Na lávce seděli snoubenci a šeptali si slova lásky. Drobní pěvci v houštinách umlkali a celý kraj se halil v plášť podvečerní krásy. Jen jeden člověk ve zvířecí zaslepenosti ničeho z té krásy nevnímal. Tiše jako stín, uhýbaje světlu, s puškou v ruce číhal na blízkou oběť. S nenávistí a zrakem krahulíka obhlížel okolí mlýna. Byl to Gilbert. Už našel, co hledal. Pažba opřela se o rámě, hlaveň namířila vpřed a v tu chvíli třeskla rána. Bez hlesu klesla Běla v náruč Šubíře a rudý pramének ronící se z její hrudi ukazoval cíl osudné rány. Šubíř dojat strašnou lítostí nebyl schopen ani slova. Naposled líbal modrající rty, chtějíce jim vdechnout život. Ale ten neodvratně

prchal na perutích smrti. Avšak veliký osud, jenž naplňuje veškeré dění, byl mu milostiv. Lesy odpovídaly druhé ráně druhou ozvěnou, při níž Šubíř chytaje se za srdce padl jak podťatý dub. A nedozněla ještě druhá rána, když padla třetí. To Gilbert sám učinil konec i svému životu.

Slunéčko se právě objalo s horami, soumrak padl na krajinu a svědky nesmírného žalu starých rodičů zůstali jen němí velikáni. Lidé našich vesnic počali na památku říkati onomu údolíčku Bělá.

Od těch dob, kdy kraji vládli Šubířové, uběhlo mnoho a mnoho let. Jen osada Šubířov těsně za hranicemi konického okresu připomíná jméno a slavnou dobu Fr. M. Šubíře z Choliny.

„V moře zapadly a zapadají jak záslužné činy tohoto rodu, tak i pověsti, které jsem objevil a zapsal,“ končí stránka v kronice Choliny. Autorem popsaných stránek je Josef Kocvrlich. Zápis najdeme v první pamětní knize vedené od roku 1880 do roku 1983.

Křelov-Břuchotín

O křelovských kronikářích

Podobně jako ve Skrbeni a několika dalších obcích tak i v sousedním Křelově ukryl zdejší kronikář Ignác Los v době druhé světové války vzácnou kroniku, již vedl od roku 1920. Tento pozoruhodný autor byl profesí řídící učitel ve zdejší škole. Tak už to v té době bývalo.

V zápise, kde Ignác Los mapuje dění v obci z let 1940–1945, píše: *„V roce 1940 nařízeno, aby obecní kroniky byly odevzdány na okresní úřad. Obával jsem se, že bychom se s ní už neshledali, opsal jsem ji v krátkosti do nové knihy, kterou jsem odevzdal a tuto původní knihu jsem pečlivě uschoval.“* Ve zkratkách pak pokračuje v líčení událostí z doby války. Zmiňuje, že v dubnu roku 1942 odebrali ze zdejšího kostela tři velké zvony a zůstal jen nejmenší umíráček. V roce 1941 že se opravila farní budova a že na „reservní fond“ pro opravu kostela se konají každou první neděli v měsíci sbírky, které dosáhly v roce 1945 výše 80 300 korun. *„V květnu 1945 jsou bombardováním kostel i fara zničeny, což znamenalo škodu za více než 82 tisíc,“* napsal.

Zajímavý je i zápis o Janu Zbruschovi, majiteli cihelny, Němci, kterého v roce 1941 jmenoval okresní úřad do úřadu starosty. *„Ač Němec, neškodil žádnému, naopak, kde mohl, tam mnohé občany od pokut i vězení ochránil. Po převratě žádal o čsl. příslušnost a mnoho občanů jeho žádost podpisy podporovalo…,“* uvedl kronikář.

Kroniky jsou plné číselných údajů. Se zájmem dnes srovnáváme například ceny potravin. Právě z doby války pocházejí zápisy s nadpisem Černý obchod. V Křelově se tajně prodávalo kilo mouky za 100 korun, litr mléka za 25, jedno vejce stálo 15 korun, metrák obilí 1000 až 2000 korun a metrák brambor 500 korun. Načerno se zabíjela i zvířata. Nejdražší bylo maso a špek. *„Kilo vepřového se špekem stálo 500 až 1000 korun, kilo špeku 1200 až 1500 korun,“* zapsal kronikář.

V roce 1947 Ignác Los zemřel. Po něm vedl krátce pamětní knihu jeho syn František, který o svém otci mimo jiné napsal: *„Jako svědomitý učitel byl velmi oblíbený. Vychoval řadu zdatných občanů…, za své zásluhy byl jmenován čestným občanem obce Křelov.“* Od roku 1946 do roku 1950 se zapisování významných událostí ujal Alois Nevrlý, který se ke konci července 1950 vzdal činnosti kronikáře a odešel do výslužby. Léta strávená jako ředitel národní školy v Křelově považoval za nejpěknější z celého svého učitelského působení.

Padesátá léta značně poznamenala i kroniky a jejich autoři líčí události tak, jak žádal režim. Zápisy se pečlivě kontrolují. Už ve svém prvním záznamu kritizuje nový kronikář Stanislav Válka svého předchůdce Ignáce Losa za jeho názory na hospodářské a politické události. V kritice si nebere servítky, dokonce mu červeně podtrhává jeho poznámky, vpisuje otazníky a své pohledy na věc, a přestože je Ignác Los už pár let po smrti, klade mu jeho následovník zpětně

otázky a argumentuje levicovými postoji. A zatímco až dosud vedli kroniky řídicí učitelé, nový kronikář se hrdě hlásí k tomu, že je v prvé řadě dělník.

„Při vší úctě k jeho osobě, které se u nás těšil, musím mu vytknouti jeho naprostou neznalost příčin hospodářské krise v tehdejší době. Neviděl, nebo nechtěl vidět, že pravou příčinou tehdejší krise byl nemravný kapitalistický řád tolik vychvalované republiky Masarykovy a hledal příčiny tam, kde nikdy nebyly a nemohly být. Teprve dnes, kdy jsme u nás vyrvali továrny, doly, banky z rukou kapitalistických vydřiduchů vidíme, že hospodářské krisi, kterou jsme prožili v minulé republice, jsme se mohli vyhnouti, kdybychom byli důsledně provedli po první válce to, co jsme provedli v roce 1945,“ napsal Stanislav Válka. Poslední zápis do vzácné knihy učinil v roce 1951. Vedl pak i tu další, která mapuje dění od roku 1945 do roku 1975.

Kroniky jsou zajímavé nejen pro svůj obsah. Jsou dokladem doby, kdy do nich zapisovali ti, kterým se důvěřovalo. Ačkoliv zákon ukládal, že kronikář má být nestranný, vždy se znovu setkáváme s osobním pojetím a po roce 1948 především se zpolitizováním zápisů v kronikách. Stejně tak i v Křelově.

O letní bouři, která ničila domy i úrodu

Kapličky či kříže v polích stojí často i proto, aby sedláci při těžké práci nezapomínali, koho mají prosit za dobrou úrodu, komu za ni děkovat, koho v modlitbách žádat o ochranu. Kolem těchto míst lidé neprocházeli bezmyšlenkovitě. Alespoň na chvíli se u nich zastavili, poklekli a pomodlili se. Pro většinu to bylo tak samozřejmé jako potřeba dýchat, jíst, pít či pracovat.

Ve starých kronikách se objevují záznamy o přírodních katastrofách, jakými jsou mrazy, sucha, požáry či povodně nebo i mimořádné bouře. I s vděčnosti za záchranu nebo naopak z velkého žalu ze ztráty stavěli lidé kapličky, sochy a kříže. Jeden příběh o bouři, jakou dosud v obci nikdo nezažil, zaznamenal i autor staré školní kroniky v Liboši. Pochází z roku 1886 a potvrzuje přísloví, že když je nouze nejvyšší, Boží pomoc je nám nejbližší.

V tom roce zažila obec nemálo hrůz, strachu a utrpěla škody, jež do té doby nikdo nepamatoval. Nejen obec, ale celý kraj postihla ve dnech 20. a 21. července vedra, kdy rtuť teploměru vystoupala na 40 stupňů ve stínu. „*Dusno neobyčejné po oba jmenované dni mdlelo lidi i zvířata od časného rána pozdě do noci. Z toho dalo se očekávati, že nastane-li náhlé ochlazení, strašná bouře se dostaví,*“ píše se v kronice. „*Dne 21. července k páté hodině odpolední vystoupil pojednou na rozháraném nebi podélný sloup mračný do výše, z něhož blesk na vše strany šlehaje, mrak nad celým obzorem rozšířil, u něhož hojný déšť sprovázený řídce padajícími kroupami zemi dosti svlažil. V této bouři bleskem zabita byla manželka Vávry Zbořila, výměnkáře ve Štěpánově na*

cestě farářově, anž z pole domů se vracela," objevuje se v záznamu první nešťastná událost toho dne.

Po chvíli se prý poněkud vyjasnilo. Teprve v osm hodin večer opět celý obzor zastřely černé mraky. *„O půl deváté počalo opět pršeti a kroupy neobyčejné velikosti řídce padati. Blesky neustále křižovaly a strašně zemí otřásajíce hromy rachotily,"* pokračuje líčení.

Ale do třetice všeho zlého, bouře neskončila ani tentokrát. *„Před půl jedenáctou v noci nastal v ovzduší hlomoz k nepopsání strašný. Obloha mihotala se ustavičně blesky v mračnech se ztrácejícími, později oblaka téměř ani se nezavírala od blesků svisle k zemi sršících, země duněla strašným hromu rachocením, doprovázeným hukotem padajících kusů ledu a řinčením roztlučených oken. Vše se hrůzou chvěje, i nemodlenec ku modlitbě spěje. Bože, Bože, co se děje,"* veršuje v této části autor.

„Pojednou slyšeti praskání, jako když při požáru krovy se lámou, střechy padají a domy se ssují. Co to? Nikdo neodvažuje se z příbytku vykročiti, jen při svitu blesků viděti bylo hrozné řádění rozpoutaných živlů. Protilehlá mračna proudy vod na zemi lejí, bouře nové mraky snáší, prší, až se o zem práší, sype se ledovec na zem se studeným mrazem," píše dál.

Tak to trvalo až do půlnoci, kdy bouře začala ustávat a všichni se z hrůzy opět vzpamatovali. *„Rolník musel oželeti krásné a požehnané úrody, která právě síci se začala,"* popisuje v živém příběhu kronikář.

Lidé se probouzeli se strachem. Mnozí snad ani neusnuli. Teprve za denního světla viděli spoušť, kterou rozpoutané mocnosti oblaků způsobily. *„Lid v udivení na sebe pohlíží, jakoby nevěřil, že včerejší hrůzu přestál. Úroda na polích dotlučena k nepoznání, na cestách a na rolích a ve zdích důlky od ledu vytlučené ukazovaly velikost ledu včera padajícího. Okna proti straně severní a východní vytlučena, stěny, ploty o střechy valně poškozeny. V obci nebylo pamětníka takové bouře,"* končí autor v popisu událostí s tím, že podobné neštěstí, byť místy mírnější, zasáhlo téhož dne dlouhý pruh úrodné Hané od Zábřeha po levém břehu Moravy až po Hulín a Holešov.

Litovel

O císařské silnici, smutné Litovli a mazaných Lošticích

Litovel byla už od středověku důležitým dopravním centrem. Vedla tudy zemská cesta z Olomouce do Čech a také kolmo na ni navazující cesta z Konice přes Litovel směrem na Uničov. Přes hlavní tok Moravy v Litovli se linula odedávna kupecká cesta. Řeku překonával brod pro povozy a dřevěný most pro pěší. O rozkvětu města v závěru vlády Boskoviců v 16. století svědčí nákladný kamenný most, jejž postavili roku 1592 měšťané. A protože jej v roce 1718 ozdobil olomoucký sochař Jan Sturmer sochou sv. Jana Nepomuckého, říkáme mu dnes Svatojánský. Není to tak dávno, kdy zde archeologové objevili základy ještě staršího mostu, který se klenul přes rameno Moravy zvané Nečíz.

Smutek a rozhořčení vyvolalo v Litovli rozhodnutí o stavbě císařské silnice z Olomouce do Svitav a na Prahu. Bylo to počátkem 19. století, kdy se o trase začalo hovořit.

Litovelští očekávali, že jim císařská cesta přinese rozvoj obchodu a řemesel, z něhož budou mít všichni užitek. Městská rada chtěla stavbu silnice podpořit za předpokladu, že komunikace povede poštovní trasou. Tedy přímo městem ve směru na Nové Zámky a dále do Mohelnice. Radní nabídli státu nemalý finanční příspěvek ve výši 27 tisíc zlatých a k námitkám, že cesta vyžaduje mnoho mostů, rozhodli představitelé města, že vezmou jejich výstavbu i budoucí údržbu na sebe.

Když v roce 1817 navštívil císař Ferdinand I. Bruntál, vyslalo k němu město lékárníka Františka Schracka, aby požádal mocnáře o splnění přání Litovelských a informoval jej o nabídce města i obětech, které je ochotno přinést. Všechno úsilí však bylo marné, protože nakonec zvítězily vojenské argumenty.

Trasa silnice byla před Litovlí odkloněna a vedla po zvýšených svazích kolem Nasobůrek, Sobáčova a Mladče, přes Měník na Loštice a Mohelnici. Zvýšená silnice se tak vyhýbala místům, která často zaplavovaly povodně. Ze silnice navíc bylo možné pozorovat blízké i vzdálené okolí a tuto oblast ostřelovat děly.

Pro Litovel to znamenalo obrovské zklamání, protože se ocitla mimo hlavní trasu. A to, že silnice naopak vedla přes náměstí nedalekých Loštic, vyvolalo vůči jejich obyvatelům averzi a řadu pomluv. *„Zatímco my jsme se mylně domnívali, že jsme se dali v Litovli správnou cestou a s velkým hlukem učinili eráru veřejně velké nabídky, aniž jsme před tím začali mazat, namazali již mazaní Loštičtí všechno, odspodu až nahoru. Silnice jde městu Litovli před nosem a prostředkem židovského města Loštic. Lošticemi nikdy nevedla hlavní silnice. Tedy nemohly nic ztratit,“* zaznamenal tehdejší náladu Donat Ulrich v listině, jež se dochovala v radniční báni.

Luká

Jak tu lidé žili a jak se bavili

Škola, kostel a hospoda – tři významné budovy. V první z nich se vzdělávají děti, ve druhé se odehrává duchovní a ve třetí společenský život na vesnici. Prý vesnice bez těchto tří institucí je jako jitrnice bez česneku. V Luké nechybělo ani jedno. Popisu tehdejšího života a starých zvyků se věnoval i kronikář Stanislav Pinkava v pamětní knize z let 1923 až 1938.

Hospoda

Hospoda bývala jediným místem na vesnici, kde se mohli lidé scházet, byla středem společenského života, protože jiné vhodné místnosti v obci nebyly. Učitel Jakub Dostál si ve školní kronice v roce 1891 stěžoval na *„všeobecnou pustotu mravů, bídu mravní i hmotnou, kdy za kořalku by místní dali třeba i duši“*. Podle něj se hodně pilo, za peníze, za naturálie i na dluh a všeobecná kultura a vzdělanost pronikala do vesnice pomalu. *„Kostel a škola byly bezmocné, kořalka ovládala všechen život,“* napsal učitel.

Hospody byly v Luké tři. Dolní č. 14 majitele Aloise Vlčka, který padl v první světové válce, ale hospodu vedla rodina dál. Další se říkalo Vrchní hospoda č. 4 Viléma Otáhala, jenž měl hodně pozemků a tak ji často pronajímal. Jednou i Židovi. Hospoda Strupkova č. 31 za kostelem byla svého času kolébkou lukovské kultury a sloužila i jako útulek odboru Národní jednoty. V hospodách se konaly taneční zábavy, jimiž končily téměř všechny slavnosti církevního roku.

Staré zvyky – furiantství

Taneční zábavy pořádali samotní muzikanti. Co se vybralo, bylo jejich. *„Při tanečních zábavách se hodně pilo, bylo hodně kuráže a furiantství a potom z toho byly rvačky,“* popsal kronikář. *„Někteří mládenci si prý dávali vyhrávat, a co u dvora za celý týden vydělali, prasklo na jejich furiantství a potom celý týden nuzovali. Jeden furiant, když šel večer od muziky domů poklízet koně, musela ho muzika doprovázet, na dvoře při poklízení hrát a zase zpátky do hospody doprovodit. Dosti často, ráno před svítáním nebo po něm, doprovázela muzika po vesnici mládence domů. Starým to imponovalo,“* pokračuje Stanislav Pinkava.

Ostatky

Nejslavnější zábavou byl konec masopustu – ostatky. Lidé v Luké tancovali tři dny. *„V neděli odpoledne se začalo a končilo se až v úterý před půlnocí. V pondělí dopoledne se chodilo ‚po oračce‘. To mládenci s několika muzikanty navštěvovali domy, kde bydlela dospělá děvčata. Ta jim dávala peníze nebo vajíčka a potom u zábav, které pořádali mládenci, neplatila vstupné. Při*

tom chodily divoké maškary a staří šprýmaři za hlt kořalky prováděli různé kratochvíle,“ končí další kapitola.

Veteráni

V roce 1882 se v Luké datuje založení Spolku vojenských vysloužilců. Říkalo se jim Veteráni. Spolek se účastnil církevních slavností, svým členům vypravoval slavné pohřby, udržoval vojenského ducha a také ideu rakouského vlastenectví. Svátek slavili v den svého patrona – svatého Jiří. Slavnost se konala vždy v neděli po 24. dubnu. *„V ten den se sešli v Dolní hospodě veteráni z celé farnosti Luké, slavnostně vystrojeni ve svých uniformách. Před hospodou se potom seřadil průvod, první nastoupila hudba, před ní dirigent veterán František Dudek, kovářský mistr. Za hudbou šlo mužstvo s rozvinutým praporem v čele,“* popisuje kronikář průběh oslav. *„Jakmile z kostelní věže zazněly zvony, dirigent dal znamení, hudba začala pochod a průvod vykročil ke kostelu. Staří vysloužilí vojáci, z nichž někteří bojovali v Itálii a u Hradce Králové, se drželi. Když hudba dohrála, spustil trubač a tambor. V kostele se veteráni rozestoupili před oltářem do půlkruhu, praporečník v bílých rukavicích s praporem uprostřed proti oltáři. Veteráni měli uniformy vyžehlené, vousy ošetřené a vlasy namaštěné, pěšinky pečlivě učesané,“* čteme dál v kronice. Mše

se sloužila za všechny živé i mrtvé „údy“ veteránského spolku. *„Po mši šli na faru a do školy poděkovat, od školy přímo do hospody, kde se hrálo. Odpoledne za nimi přišly panímámy a tancovalo se až do rána bílého,“* uzavírá téma veteránských svátků kronikář s dovětkem, že při této zábavě nikdy nedocházelo ke rvačkám. To by prý staří vojáci nikdy nedopustili.

Hody na sv. Martina

Na svatého Martina se v Luké dodržovala hodová tradice s pečenou husou. Ve staveních se uklízelo, bílilo, pekly se koláče, zařezávaly husy a dělala jelita. *„Bez jelit by nebyly hody. Upekla se husa, uvařilo zelí a brambory a to byl oběd. K večeři byly jelita se zelím a brambory. Po obědě se šlo k muzice,“* vypsal kronikář program svatomartinských hodů. Tím ale oslavy nekončily. V pondělí ráno kráčeli mladí v průvodu do kostela, kde se sloužila mše za všechny lukovské mládence a panny, zemřelé i živé. Potom jezdili mladíci na ověnčeném voze s beranem za doprovodu maškar. *„Před hody koupili berana a v pondělí s ním jezdili po okolních vesnicích, kde se vždy zastavili v hospodě, tam postavili berana doprostřed sálu a kolem něj tancovali. Večer se vrátili do hospody v Luké, udělali stejný obřad, po kterém byl beran zabit a mládenci s muzikanty z něj měli k večeři guláš,“* popisuje další tradici autor kroniky. Nakonec ještě poznamenává: *„Dříve se beran stínal. Vybraný mládenec mu musel jedním rázem kosou stít hlavu.“*

I takové tradice se kdysi dodržovaly v Luké.

Měrotín

O pálení vápna, loupeživém rytíři, lázních a staré šavli

Jak vesnice vypadala, jak se v ní žilo a čím se lidé zabývali? Mnohé můžeme vyčíst ze starých fotografií a pohlednic, něco nám poví pamětníci, ale autenticky a barvitě to vylíčili ve své době kronikáři.

O pálení vápna...

Tak třeba v Měrotíně. V roce 1938 kronikář píše, že ves má velmi malebné okolí a že na severu směrem k Třesínu jsou rozsáhlé vápencové lomy, ve kterých se odedávna lámal vápenec výborné jakosti. *„V těchže lomech stávaly primitivní pece jednotlivců, hlavně z Měrotína i z okolí, v nichž se pálívalo vápno. V roce 1913 byly tyto pece zrušeny a vystavěna nová kruhová pec,“* napsal. A že se tradice pálení vápna v Měrotíně udržela, dokládá vápenka Vitoul, která je dodnes v provozu.

O loupeživém rytíři...

Z kroniky se také dozvídáme, že východní část obce směrem k Chudobínu se nazývá Parduska. To možná mnozí vědí. Možná ale ne všichni vědí, že tato zalesněná část se tak jmenuje podle loupeživého rytíře Parduse, jenž se zde v dávných dobách usadil se svou chasou. Co měl na práci? Nic dobrého. Přepadal a olupoval kupce, kteří vozili své zboží po silnici od Vídně k Praze. *„Ještě dnes jsou znatelny zdi jeho obydlí,“* napsal k tomu kronikář.

„Podle pověsti prý na kopci Pardusce stával hrad, na němž sídlil loupeživý rytíř Pardus, a ten se svými pomocníky přepadával kupce, kteří jezdili po cestě pod kopcem. Hrad dávno zanikl a zůstaly jen příkopy k ochraně. Ty se nakonec taky ztratily,“ dodal. A jestli se opravdu ztratily, o tom se můžeme přesvědčit sami, když se na místo vydáme. Nenajdeme-li příkopy, určitě tam nalezneme jinou zajímavost. Stavbu zděné čtyřhranné Boží muky. Podle ústního podání stojí na místě, kde lidé pochovali vojíny padlé za švédské války. U Boží muky je dnes odpočívadlo a když už tam budete, rozhlédněte se kolem sebe. Je odsud nádherně vidět na celé Jeseníky.

O lázních Jana Izáka

V Měrotíně měli kdysi lázně. No, nebyly to lázně v pravém slova smyslu. Spíše prý letovisko. Kdy to bylo a kdo se o jejich vybudování zasloužil? Asi v roce 1876 je zřídil zdejší lékař Jan Izák. Budovu však postavil již v roce 1866 jeho předchůdce lékař Jan Jílek. *„Zřízeno bylo pět kabin o dvou vanách a v prvním poschodí bylo pět pokojů pro hosty a jedna společná místnost. Léčilo se koupelemi, žičicí a uměle připravenými medikamenty. Léčily se žaludeční a revmatické bolesti,“* čteme v kronice. Od těch dob, co se nadobro zavřely dveře měrotínských lázní, uplynula spousta let. *„Lázní se přestalo užívat kolem roku 1890. Byla to dobrá myšlenka pro krásné a zdravé horské podnebí,“* uzavřel další kapitolu autor.

O staré šavli v domě číslo 1

Měrotínská kronika ukrývá také kapitolu o rodinném pokladu v rolnické usedlosti č. 1 náležející Vladimíru Vaňkovi. Tím pokladem je prý šavle. Jak je stará a čím je tak vzácná? *„Šavle je z doby, kdy císař Ferdinand Dobrotivý uchýlil se z rozbouřené Vídně do Olomouce a tam předal vládu 18 letému synovci Františku Josefovi I. Tuto šavli dostali na památku tehdejší poslanci sněmu moravského. A poněvadž majitel této usedlosti, Jaroslav Izák, byl tehdy též poslancem na sněmu moravském, obdržel shora jmenovanou šavli. Na ní jest na jedné straně čepele nápis: 13 14 15. März 1848, na druhé straně Andenken,“* píše se v knize. A aby těch pokladů nebylo málo, dodal pisatel: *„V téže usedlosti chová se obraz českých poslanců zemského sněmu moravského z roku 1864. Obě památky jsou cenné.“*

Mladeč

O jeskyních, statečném rytíři a Čertově mostě

Objevení Mladečských jeskyní

Budování císařské silnice z Olomouce do Svitav přineslo neplánovaně významný objev – Mladečské jeskyně. To bylo tak. Když se v roce 1828 začal stavět most poblíž Sobáčova, v místě zvaném Nad Háťkami, lámali muži kámen na svahu kopce Třesín. A právě tady se náhle ukázala skulina, kterou se dalo vstoupit do krasového území, jež se později proměnilo ve světoznámou paleolitickou stanici s nalezištěm v Evropě největšího počtu kosterních pozůstatků kromaňonského člověka. Pro šťastné objevitele zážitek, pro místní ovšem nic nového. Vypovídali, že o jeskyních tady věděli lidé od nepaměti. Holt, jak se říká, doma není nikdo prorokem.

O statečném rytíři Bočkovi

K objevené jeskyni se vztahuje jedna z místních pověstí. Je prý v jádře pravdivá a vypráví o statečném rytíři Bočkovi z Mladče, který měl svůj hrad na návrší Třesína a byl jedním z ochránců zemských cest. Ne však nadobro. Jednou se nechal svést na cestu zla potulným rytířem Plavatisem. Spolu s ozbrojenou čeládkou přepadávali pocestné, kupce, dvorce, samoty a mlýny. Marné byly všechny snahy vypátrat, kdo jsou tito odvážní lupiči a kde se skrývají. Podařilo se to teprve zvědavcům královského purkrabího na hradě Úsov, kteří Bočka s Plavatisem spatřili při jejich zlém činu. Úsovský pán byl zprávou o Bočkovi nemile překvapen a vyslal ihned posly ke všem svým manům, aby se opatrně dostavili s vyzbrojenou čeledí na smluvené místo. Požádal o pomoc také královská města Litovel, Uničov a Olomouc. A aby zabránil krveprolití, umínil si, že se hradu zmocní lstí. Vypravil na hrad vyzvědače s loutnami jako potulné pěvce. A ti v noci, když na hradě vše utichlo, otevřeli zbrojnošům brány. Překvapenou Bočkovu čeleď pobili a pochytali. Boček s Plavatisem však ze svých komnat unikli tajnou chodbou a ukryli se v jeskyních pod hradem. Nikdo z útočníků se za nimi neodvážil sestoupit a tak vchod do jeskyně zazdili. A jako připomínka zůstaly mezi lidmi místní názvy Bočkova díra a Plavatisko.

Čertův most na Třesíně

Čertům, kterým za splněná přání lidé upsali duši, věnovali pohádkáři mnoho příběhů. Vyprávěly se mezi lidmi a zapisovali je i někteří kronikáři. Po čertech dokonce zůstalo i mnoho místních názvů. Že by na těch povídačkách bylo něco pravdy? Tak třeba Čertův most v Třesíně. To se jednou vsadili Matěj a Jan, dva sousedé z Mladče. Matěj tvrdil, že přesně za 24 hodin postaví kamenný most. Ještě týž den si přitom nalámal kamení, aby ho potom nemusel pracně shánět. Vyspal se a s úderem šesté ranní začal stavět. Pracoval celý den, dřel bez ustání, ale večer už

nemohl. Unavený Matěj nechtěl prohrát a než by uznal porážku, začal přivolávat čerta. Čert se mu skutečně zjevil. A Matěj? Vlastní krví mu upsal svou duši, jen aby za něj čert nedokončený most dostavěl. Most stál a Matěj svou sázku vyhrál. O svou duši se ale také nakonec postaral. Opatřil si svěcenou vodu a svěcenou křídu, a když si čert přišel pro jeho duši, nakreslil kolem sebe kruh. Tam si za ním čert netroufl. Chtěl Matěje vylákat zlatem, ale ten se z místa bezpečí ani nehnul. Čerta stání kolem kruhu konečně omrzelo a uletěl. A lidé pak nazvali Matějovu stavbu Čertovým mostem.

Náklo

Mocný Atila skončil v Nákle?

Víte, že mocný náčelník Hunů Atila je pochovaný v Nákle? Že nevíte? Přímo tajemná pověst se tu traduje už po celá staletí. A chcete-li Atilův hrob najít, pak se vydejte na místa, kde stojí Boží muka. Ta blízko Hráče, mezi Náklem a Příkazy. Poblíž protéká potok Cholinka, lemovaný krásnou lipovou alejí.

Hunové iniciovali ve 4. století našeho letopočtu stěhování národů. Přišli z východu, způsobili pád germánské říše a jejich pohyb vyvolal přesuny dalších kmenů na velkém území Evropy. Trval až do 5. století našeho letopočtu. Tak se Hunové dostali i do Nákla, kde údajně zemřel jejich náčelník. Jestli jej zabili v boji, nebo zemřel přirozenou smrtí, to již nezjistíme. Z historických pramenů však víme, že zemřel v roce 453. Atilu pochovali se všemi poctami, jaké tehdejší náčelník požíval. Podle pověsti jej dokonce uložili do zlaté, stříbrné a železné rakve a zakopali pod korytem řeky. Tu napřed jeho poddaní vybočili z původního koryta a po zakopání rakví znovu vrátili zpět. Všichni účastníci pohřbu pak byli zabiti, aby nemohli vyzradit místo Atilova posledního odpočinku.

Když se v 60. letech 19. století objevily při vykopávkách cenné bronzové a zlaté předměty, začalo se uvažovat o jejich původu z Atilova pokladu. Rázem v Nákle vypukla „atilovská“ horečka a mnoho lidí kopalo ve dne i v noci. Po hunském pokladu však nebylo ani památky. Za to objevili nespočet historických předmětů, které jsou pro dnešní generaci tím opravdovým pokladem. Ukazují nám totiž, jak se v Nákle žilo o několik staletí až tisíciletí dříve.

O statečném faráři, který bránil poklad

Do poklidného života nákelských obyvatel mocně zasáhla třicetiletá válka. Švédský oddíl dělostřelectva, jízdy a pěchoty pod vedením plukovníka Slanga dorazil do Nákla 15. července 1642. Jejich první kroky vedly do kostela, kde se ukrýval poklad kláštera Hradisko. Kdo ví, jak se o něm dozvěděli a zda šli najisto. Poklad však nedostali. Zabránil jim statečný farář Jan Minský, který jej nevydal a ani neprozradil skrýš.

To mu přišlo draho. Útočníci ho surově zbili a poté vyplenili a zapálili celou vesnici, kostel, faru i klášter. Když se kněz po čase zotavil, zvolili jej pro jeho hrdinství opatem kláštera. Jan ale stále myslel na svou obec a chtěl na vlastní oči vidět, jak se po útoku Švédů změnila. Vypravil se proto v přestrojení do Nákla a s hrůzou zjistil, že je celé v sutinách. Všechno se ještě víc zkomplikovalo, když Minského spatřila švédská hlídka. Zajala ho a odvezla do olomoucké pevnosti.

Tam opět vyzkoušeli jeho statečnost a nutili muže připít na zdraví úhlavního nepřítele, generála Wrangla. Když to kněz odmítl, vlili mu do krku „švédský nápoj“, po kterém v bolestech skonal. Bylo mu 48 let a opatem byl pouhých šest týdnů. Jan Minský se stal nákelským hrdinou třicetileté války.

Na dveřích kostelní věže jsou dodnes patrné šrámy po ranách sekyrou. Dveře jsou obité silným železným plechem v řadě po pěti plátech, aby vydržely před lupiči a požárem. Však také věž nikdy nikdo nedobyl, i když kostel vyhořel.

Zajímavou památkou je rovněž první dochovaný obraz Nákla z doby po třicetileté válce. Je vymalován přímo na oltáři sv. Isidora.

Pňovice

O Řítovském dubu a zaniklé vesnici

Osady a vesnice, o kterých se dnes dočteme jen ve starých kronikách… takových je i na Olomoucku mnoho. Z většiny nezůstalo už vůbec nic, někde najdeme ještě trosky staveb, zbytky zdí, pomníky, Boží muka, vyvýšeniny, stavební kamení. A jednu připomíná památný strom. Říkají mu Řítovský dub. To podle vesnice Řítov.

Řítovský dub roste na hranici katastru obce Pňovice. Jak dlouho už tam stojí a co všechno pamatuje? A kdybychom rozuměli řeči stromů, co bychom se asi dozvěděli o tom, jak se kolem něj měnila krajina a lidé?

Řítov nalezneme v historických pramenech i pod názvy Břitov, Vřitov či Krotendorf. Jednalo se prý o středověkou vesnici, která zpustla během třicetileté války. Poté ji zatopili a vybudovali na jejím místě rybník, jejž později zase vysušili a přeměnili na pole. Jedna z nejstarších obcí v kraji je doložena hned několikrát. V Pňovicích o ní posbíral informace tamní kronikář David Křížan. Vycházel přitom především ze spisu Severní Morava v dějinách Františka Hrubého.

Ves se rozkládala mezi dvorem Papůvky, Dětřichovicemi a Želechovicemi na Uničovsku, na levém břehu řeky Oskavy.

Roku 1368 patřila k pňovskému statku. Zmínky o vsi pocházejí pak z let 1482, 1493 a naposledy z roku 1498. V roce 1516 už po ní nebylo vidu ani slechu.

Vesnice ležela v poměrně bažinaté oblasti a tak na jejím místě postavili Řítovský rybník. Jedni si myslí, že právě kvůli stavbě rybníku přestala obec existovat. Druzí míní, že osada zanikla za války mezi Jiřím Poděbradským a Matyášem Uherským a Řítovský rybník že založil roku 1510 Heralt Piňovský na pozemcích již zaniklé vsi.

Kdy a proč osada Řítov zmizela z mapy, se tedy přesně neví. Pro připomenutí ale uveďme jména některých dalších vesnic, které v 15. a v první polovině 16. století zanikly. Některé se totiž nacházely také v blízkosti Pňovic.

Tak třeba Lávka, již postihl stejný osud jako Řítov. Ležela mezi Popovským dvorem, Strukovem a Želechovicemi a roku 1368 patřila k Popovicím. V roce 1532 už byl na jejím místě rybník. To ves Lhota ležela v trati Lhotisko. V letech 1412–1464 patřila k Pňovicím a v roce 1510 se uvádí jako pustá. Popovice bychom našli v prostoru, kde později vznikl Popovský dvůr. Roku 1078 patřily klášteru Hradisko, později k Pňovicím. O Popovicích se naposledy píše v roce 1555. Ratiborov se rovněž nacházel v trati Lhotisko a od roku 1368 náležel k Pňovicím. V 15. století zanikl. Ves Střítež bychom hledali v blízkosti Pňovic. Roku 1371 ji daroval litomyšlský biskup Petr Litomyšlský augustiniánům. Později se o něm již nic neuvádí. A tak by mohla řada zaniklých vesnic pokračovat.

Vraťme se ale zase do Řítova a o něco podrobněji k písemným zmínkám. Pavlík (IV.) ze Sovince má v celém svém rodě jeden primát: nejčastěji se vyskytuje v zápisech zemských desek. Jeho jméno můžeme přečíst na celkem 72 místech. *„Netvrdím, že byl proto v rodě nejvýznamnější. Ukazuje to v každém případě na skutečnost, že se jednalo o člověka velmi aktivního, který se věnoval nejen politickým záležitostem (zasedání u zemského soudu), ale i častým směnám, koupím a prodejům majetků,“* míní kronikář David Křížan.

Roku 1368 nechal tento Pavlík ze Sovince zapsat do zemských desek své manželce Kláře ves Pňovice s tvrzí, dvorem se dvěma poplužími a mlýnem, dále vsi Ratiborov, Lávku a Řítov.

V roce 1398 se v předtuše konce pozemské cesty rozhodl více zabezpečit a zajistit svou druhou manželku Kateřinu. Stávalo se totiž, že pokud se manželka po smrti svého muže znovu neprovdala, dostala se do špatné finanční situace. A tomu chtěl Pavlík předejít. Proto jí v roce 1398 přepsal ves Pňovice s tvrzí, dvorem a mlýnem, dále Ratiborov, Řítov a Lávku. Jednalo se ovšem o stejný majetek, který zapsal své první ženě Kláře, což vyvolalo pobouření a nesouhlas. Proti vkladu vznesl okamžitě protest Sulík z Konice jménem Ješka (I.) ze Sovince, což byl syn Kláry a tvrdil, že statky přísluší Ješkovi po jeho matce. Na dalším zasedání zemského soudu v roce 1399 (nepochybně již po otcově smrti) hájili „svůj majetek“ právě Ješek se svými sestrami Dorotou Koldinou ze Sovince a Kateřinou (II.) ze Sovince.

Zatímco manželku Ješka (I.) ze Sovince a Pňovic a matku jeho synů neznáme, u syna Jana (II.) máme větší štěstí. Měl za manželku Markétu, které v roce 1412 zapsal věno *1000 hřiven grošů na vsi Pňovicích s tvrzí, dvorem a mlýnem a na vsích Lávka, Lhota a Řítov.*

A tak se Řítov objevuje v zemských deskách i dále. Podrobně se zabývat spory a převody majetku na příbuzné by bylo asi v této souvislosti zbytečné. Poslední zápis, kde se zmiňuje i Řítov, je z roku 1498. Tehdy Jiří (I.) Pňovský ze Sovince převedl všechna svá práva, která měl k Pňovicím a vesnicím, kam patřil i náš Řítov, na svého bratra Jana (III.) Pňovského ze Sovince.

Tím končí písemné záznamy o zaniklé vesnici, po které zůstal už jen dub. Kdo jej ovšem zasadil a kdy to bylo, to zřejmě nezjistíme. Kdyby nám to mohl povědět sám, měl by náš příběh pokračování…

Příkazy

O Záloženském domě

Většina obcí má své kulturní domy, které zpravidla nebývají architektonickým skvostem, jímž by se mohly chlubit. Zato Příkazy mají pro pořádání společenských akcí Záloženský dům. I když i tuto prvorepublikovou budovu poškodila ruka socialismu, je dodnes pýchou obce. Se stavbou se pojí i zajímavý příběh…

Ale pěkně od začátku. Vzhled obce se po roce 1918 změnil hned dvěma stavbami. *„Přes značnou finanční náročnost a z ní plynoucí zadlužení dokončovala obec postupně dláždění hlavních cest a v roce 1920 podle projektu olomouckého stavitele Jana Hublíka začala stavba Záloženského domu,“* čteme v historických pramenech.

Právě s koncem hrubé stavby je spojeno vyprávění pamětníků, že jednoho dne zvonilo z kapličky v Příkazích poledne omylem o hodinu dříve. Pracovníci stavby tedy odešli na oběd a krátce na to se zřítila část stropu. Díky zvonům tak nikdo nepřišel k úrazu. Že by to byla náhoda? Ať si o tom myslí každý co chce, staří lidé si tuto událost pamatují dodnes.

Oslavy otevření nové budovy byly velkolepé a trvaly několik dnů. *„Kromě koncertů byla uvedena Jiráskova Lucerna, Vrchlického Noc na Karlštejně a Smetanova Prodaná nevěsta,“* existuje záznam z té doby.

Radostná léta ale vystřídal smutek a strach. V roce 1942 zabrali celý objekt včetně hřiště Němci a zůstali tu až do konce války. A tehdy přestal dům sloužit vesnici a jejím návštěvníkům. *„Řada z nich, když viděla reprezentační prostory, málem nevěřila, že je na vesnici. Netýkalo se to jen návštěv ze zemědělsky méně vyspělých zemí (SSSR, Jugoslávie), ale i představitelů zemí s nejvyspělejším zemědělstvím – třeba Dánska,“* vzpomínal Jiří Hejda v knize *Žil jsem zbytečně.*

Ani po válce se dům nedostal do pravých rukou. Když ho získala Jednota Olomouc, nastalo období devastace. Lidé, kteří zažili slávu Záloženského domu, si pak s nostalgií vyprávěli o tom, jak v něm začínal provoz sokolského kina Lucerna a kromě Rolnické záložny zde byl hotel s kapacitou asi 50 míst, lázně, sály pro společenské vyžití i divadlo, restaurace a prostory pro sport. *„Během oprav školy se používal malý sál i k vyučování, v části restaurace přechodně sídlil poštovní úřad a později i kancelář JZD. Z bývalých sprchových a vanových lázní, které sloužily veřejnosti (koupání školáků jednou týdně platila obec), vznikla stylová vinárna. V zahradě se vybudovala tančírna, ze zchátralé kuželny sociální zařízení pro sportovce, dále fotbalové a víceúčelové hřiště pro házenou, odbíjenou, tenis. V zimě z něj bylo kluziště. Je škoda, že se nepodařilo zachránit původní hudební salonek,“* stojí v Almanachu z roku 1992.

Z dalších pramenů se dozvíme, že Záloženský dům se nachází na místě obecního hostince „Na radnici“.

Jak v době svého vzniku, tak i dnes tvoří centrum obce, kde se odehrává společenský i kulturní život. *„Kromě restaurace, bývalých záloženských místností a bytu hospodského v předním traktu budovy, je vzadu reprezentační velký sál s jevištěm a hereckými šatnami, sborovna, malý sál v minulosti upraven na kino a klubovnu. Ve druhém poschodí jsou hotelové pokoje,“* čteme na webových stránkách obce.

I dnes už je ale realita jiná. Kino v roce 2013 ukončilo provoz a prostor slouží opět jako malý sál, který pojme asi 80 lidí. *„Místnost se v době plesů propojí s velkým sálem, čímž se jednak zvětší kapacita a zároveň vytvoří velice pěkné prostředí pro korzující návštěvníky,“* sdělil starosta Příkaz Jaroslav Sívek s tím, že v současné době končí rekonstrukce restaurace a sociálního zázemí a zároveň se připravuje projekt pro stavební povolení kvůli generální rekonstrukci. *„Ta bude zahrnovat výměnu všech rozvodů, obnovení hotelového provozu včetně výtahu a také vybudování wellness centra v suterénu,“* dodal. Nebude to stát málo peněz, ale klobouk dolů před takovým dílem. Záloženský dům v Příkazích se opět zablýská.

O kronice schované za války pod stodolou

Když se Šimon ze Skrbeně dozvěděl, že vzácná obecní kronika z roku 1922 byla za druhé světové války ukrytá pod podlahou právě jejich stodoly, měli ho ostatní spolužáci rázem za hrdinu. Poplácávali ho po zádech, jakoby se o to sám zasloužil. Jenomže na to, aby to byla pravda, je příliš mladý. Příběh skrbeňské kroniky je totiž spojen s obdobím druhé světové války. A to ještě Šimon nežil.

„Zrcadlí se v ní náš život se všemi bolestmi i radostmi. Proto jsme si ji založili, psali ji a chránili i za okupace,“ napsal druhý skrbeňský kronikář Stanislav Záruba.

Kroniky za druhé světové války putovaly do archivů. Skrbeňská ale ne...

V souvislosti se změnami státních poměrů na začátku druhé světové války nařídilo Ministerstvo školství a národní osvěty odevzdat všechny obecní kroniky do zemských archivů v Praze a Brně. Někteří kronikáři měli strach, že o svůj obecní poklad přijdou a tehdy začaly vznikat tajné kopie, které do archivů putovaly namísto originálů. Přesně tak tomu bylo i ve Skrbeni.

„Poslední zápisky, které prováděl řídící učitel František Král, jsou z roku 1937. Rok příští, ani léta následující nezačal psát proto, poněvadž jak sám mi řekl, pravdu by psát nesměl a překrucovat skutečnost a tak lhát příštím pokolením – to nechtěl,“ píše Stanislav Záruba. Kroniku měl František Král uloženou doma až do roku 1940. *„Tehdy, přesné datum si nepamatuji, přišel z okresního úřadu v Olomouci rozkaz, že kronika musí být do tří dnů odvedena. Kronikář použil těchto pár dnů k tomu, aby přepsal osudy obce Skrbeň do kroniky podobné. Padělek byl odevzdán a originál pečlivě uschován,“* pokračuje Záruba. V následujících pěti letech se kronika stěhovala z jednoho místa na druhé. Nejprve ji kronikář uschoval na zahradě č. 2 a později v kostele. To bylo ovšem nebezpečné v době heydrichiády, kdy se kostely prohledávaly. A tak musela kniha opět pod zem. Konkrétně pod kůlnu v domě č. 9 (dnes Podvrbí 6). Odtud ji vyňali právě v den pohřbu jejího autora a zakladatele. Jak symbolické. Bylo to 17. května 1945.

Kronika byla plná plísně...

„Tehdy jsem si ji odnesl domů. Kniha byla v úplně dezolátním stavu,“ vzpomíná Záruba. Přes všechna důkladná opatření vykonalo dlouholeté podzemní vlhko své zhoubné dílo. Vazba povolila, listy byly volné a plné plísně. *„Takže bylo nutno pomalu je sušit, vyčistit a znova svázat, což provedl knihař A. Hýbl z Šumperku. Kronika dostala novou koženou vazbu, aby mohla ještě dlouho a dlouho sloužit svému úkolu. Některé stopy poškození – hrdé to stopy po vítězném boji – ponese však s sebou dále. A bylo by mým vroucím přáním, aby byla dále vedena v poctivém*

českém duchu, jako dosud a nemusela se opět skrývat před svými nepřáteli,“ zapsal následovník Františka Krále.

Pamětní kniha Letopisy obce Skrbeně čítá 324 stran. Kronikář o sobě v úvodu napsal: *„Byl jsem obecním zastupitelstvem jmenován kronikářem obce Skrbeně. Jsem zdejším rodákem (nar. 9. dubna 1892), učitelem. Nyní jsem ustanoven zatímně v rodišti, mým definitivním místem je sousední Horka. Jmenuji se František Král.“*

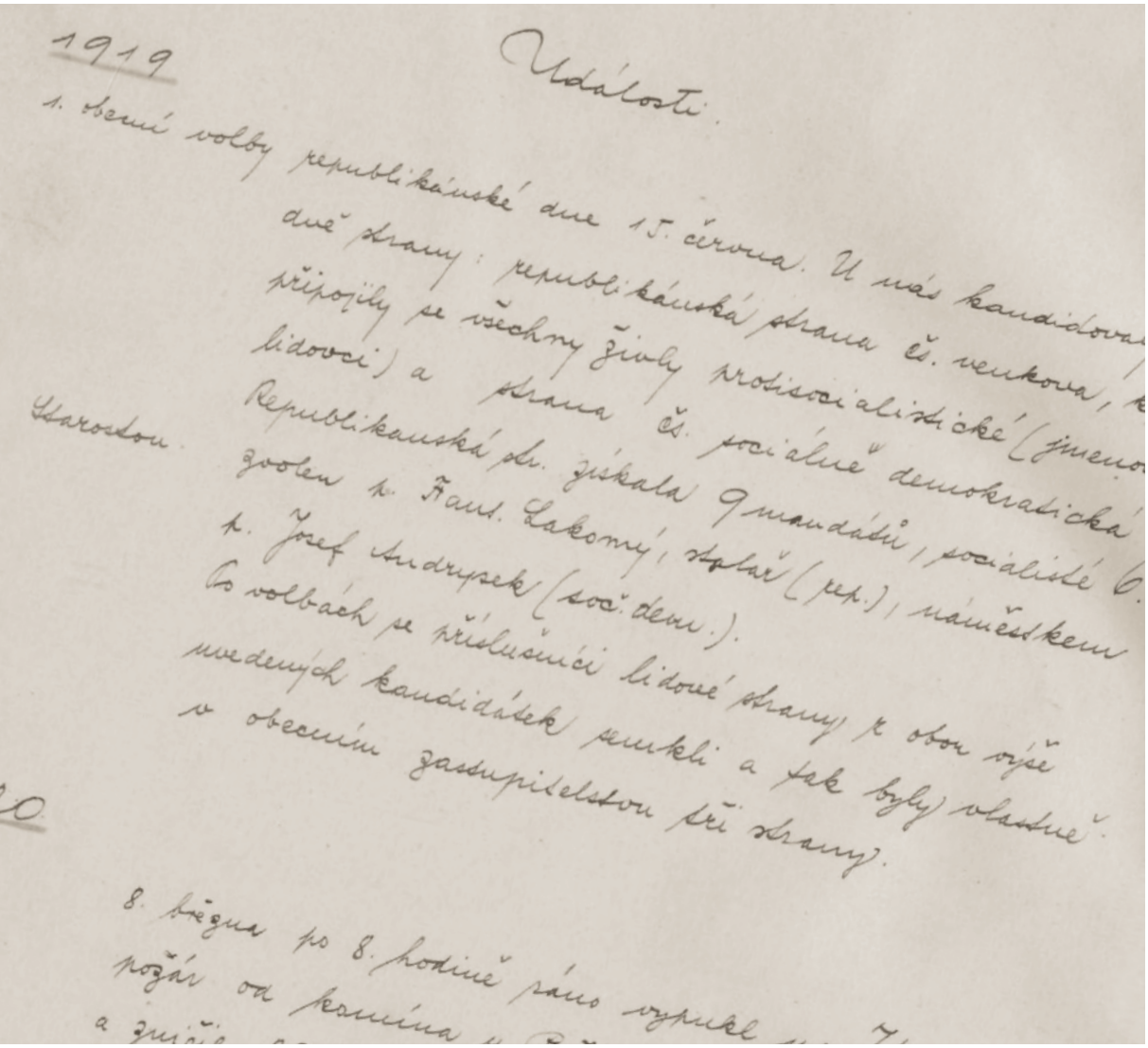
1919

Události.

1. Sesmí volby republikánské dne 15. června. U nás kandidovaly dvě strany: republikánská strana čs. venkova, k připojily se všechny živly protisocialistické (jmenov lidovci) a strana čs. sociálně demokratická. Republikanská str. získala 9 mandátů, socialisté 6. zvolen p. Fran. Lakomý, starosta (rep.), náměstkem p. Josef Andrysek (soč. dem.).
Co volbách se příslušníci lidové strany k obsu výše uvedených kandidátek sesmkli a tak byly vlastně v obecním zastupitelstvu tři strany.

8. března po 8. hodině ráno vypukl požár od komína a zničil

Kaplička ve skále na paměť neštěstí

Kronika je dnes uložená v archivu. Obec ji nechala převést i do digitální podoby a umístila na své webové stránky, aby si ji mohli lidé volně prohlížet. Několik zajímavých zápisů se vztahuje k místům, jež v obci dodnes najdeme. Třeba kapličku ve skále. Stojí tu na památku neštěstí. *„Dříve tam byla lípa s obrázkem, kterou roku 1855 vyvrátil při strašné bouři vítr. Když byl ve skale zasypán lamač Martýnek ze Skrbeně, postavil tam kapličku jejich syn František. Byla obnovena a je udržována panem Martinem Coufalem, synem druhého manžela vdovy po Frant. Martýnkovi,“* uvádí v jednom zápise kronikář.

Řeč je o skále mezi Horkou a Skrbení. „*V době poválečné poněkud oživla, poněvadž doprava kamení drahou je drahá. Před válkou se v ní však již léta nelámalo. Kámen je hluboko a jámy se zalévají vodou. V dobách pamětníků bylo však v ní velmi rušno. Lámalo se kamení na Skrbeň, Horku a na všechny pevnosti u Křelova a Černovíra,*“ píše František Král. Při stavbě pevností si prý místní lidé vydělali. Zvláště majitelé potahů, kteří z okolních vesnic odváželi kámen ze skály. „*Partafíra (dozorce) za šrůtku uzeného místo fůry napsal dvě tři – už tehdy z cizího krev netekla,*“ zmiňuje kronikář. Uvádí také, že pevnosti stavěli vojáci ubytovaní v okolních vesnicích. „*O 3 hodinách ráno vstávali, aby zavčas dorazili do práce,*“ napsal.

Požár na Zápovědi zničil 23 domů

V kronikách nechybí ani záznamy o ničivých požárech. Kronikář ve Skrbeni zmiňuje například požár v roce 1920, který spálil 23 domů. „*Dne 8. března po 8. hodině vypukl na Zápovědi požár od komína u Peřinů při pečení chleba a zničil 23 domů, které byly velmi stěsnány a kryty většinou slamou. Při požáru uhořela 50letá Jenovefa Sedláčková, jež zachraňovala svou kozu, několik osob bylo popáleno. Na pohořelé byla uspořádána sbírka po vesnici, okresu i jinde, obdrželi podporu od země i státu (dle pozdějšího zákona o stavebním ruchu) a proto s nevídaným úsilím dali se do staveb nových prostrannějších budov. Žel, že to bylo v době největší poválečné drahoty. Když však brzy poklesla rapidně cena vepřového dobytka, jehož chovu mínili se věnovati a podpory nedosáhly uměrné výše k drahotě, stala se jejich situace velmi těžkou. Ale většinou odolávají,*“ zaznamenal kronikář.

Slavětín

O hrobech, studánce, pazderně a kapličce

„Jak dlouho asi tady dědinko moje drahá stojíš? Kolik vichrů přehnalo se přes nízké krovy tvých chaloupek. Kolik válek, kolik jiných pohrom a útrap jsi již přetrpěla…,“ píše na začátku Pamětní knihy Slavětína z let 1925–1953 Ladislav Novák. Kronikář v úvodu vysvětluje některá pomístní jména v obci. Většinou je nenajdeme na mapách. Význam těchto jmen je ovšem zakořeněn v lidské mysli. Traduje se, dědí z generace na generaci anebo si o něm čteme v kronice.

Tak třeba Hroby. Nedaleko revíru, kam se odbočuje od silnice, je úzká nížina. Vedla tudy kdysi hlavní cesta od Luké do Slavětína. *„Tam na poli, patřícímu č. 9, byly hroby, spíše šachty padlých vojínů, jak dříve oráčem nalezené kusy staré šavle dosvědčují,“* napsal slavětínský kronikář. *„Když roku 1874 majitel tohoto pole A. Sedlář dělal tam odvodňovací kanál, přišel na spousty silných kostí. V které době tam byly těla vojínů uložena, není jisto. Staří lidé vypravují, že ty hroby jsou ze ‚švédských válek‘, jak sami prý od svých předků slýchávali,“* dozvíme se dál.

V kronice se píše také o Drátařské studánce. Čerstvou, zdravou a chutnou vodou se napájeli dráteníci na cestě ze Slovenska do Čech. *„Ještě mnohý starý dráteník před světovou válkou vzpomínal na onu studánku, z níž jako chlapec hasil žízeň, když táhl do Čech. Nyní je již studánka úplně zaplavena,“* čteme.

O kousek dál za studánkou na louce stával domek č. 13. Domku i místu se říkalo Pazderna. Našli bychom ji při křižovatce cest Kovářov – Savín a Slavětín – Hradečná. Byla

obecním majetkem a bydlel v ní obyčejně pastýř, jenž pásával dobytek na obecních pastvinách. „*Posledním pastýřem byl Jan Ocásek a jeho bratr Josef. Při pazderně byla nádržka s vodou, v níž se močilo konopí. V pazderni se sušívalo konopí a len, což se v ní i zhruba zpracovávalo,*“ dokresluje kronika. A protože stála pazderna při tehdy důležité cestě vedoucí do Čech (byla to spíš stezka pro pěší), zdržovalo se tu podle kronikáře dost lidí různé pověsti. „*Tak se i leccos vypráví. Prý se tam zdržoval muž, jenž měl ve sklenici pidimužíka – čertíka, s nímž prováděl různá kouzla. Pazderna přišla k zániku v roce 1870 a její číslo dostala nově vystavěná škola v roce 1876,*“ končí zápis.

O kapličkách

Ze dvou kaplí, o kterých se píše v kronice, najdeme dnes ve Slavětíně už jen jednu. „*Jedna, dosti stará, stála na návsi v původně nejstarší části vesnice, ležící na levé straně potoku. Mše se v ní nekonaly, sloužila jako zvonice a ke konání májových pobožností,*“ čteme a dál se dozvíme, že kapli odstranili v polovině 20. století.

Druhá kaple stojí při okresní silnici Litovel – Konice na Strykově. Nechali ji postavit synové na památku svého otce. V kronice se uvádí: „*…od vděčných synů dr. Františka a Placida Mathonových.*“ Se stavbou se začalo 16. června 1887. Příštího roku v září už kaple stála a 23. září ji vysvětil farář Jan Zbořil z Měrotína. „*Všechen materiál kromě cihel objednal dr. František Mathon z Vídně. I řemeslníci, jako tesaři, klempíři a pokryvači přijeli z Vídně,*“ stojí v knize. Ptáte se, kdo byl dr. Fratišek Mathon? Možná tušíte správně, že se jednalo o významného občana. „*Slavětínský rodák byl ředitelem vyšší reálky v Brně. Byl rytíř řádu Františka Josefa I., říšský a zemský poslanec, předseda akciové sladovny v Rajhradě, správní rada vzájemné pojišťovny v Brně. Byl velkým dobrodincem školních dítek a celého okolí a jest právem nazýván zakladatelem školy ve Slavětíně. Zemřel 29. listopadu 1893 ve Vídni, kde dlel na odpočinku. Pohřeb se konal 2. prosince 1893 v Měrotíně,*“ napsal kronikář a nezapomněl zmínit ani jeho syna Placida, jenž byl benediktinem rajhradským a založil v Brně papežskou knihtiskárnu. „*Vydával důležité noviny Dělník a Obecní listy, kalendář Moravan a svojí činností se stal spoluzakladatelem politického a sociálního hnutí moravských katolíků. Zemřel 28. července 1888 v Brně,*“ uzavřel další kapitolu.

Strukov

O hodovém průvodu, tradici staré jako obec sama

O Strukovu na Olomoucku se říkalo, že je vesnicí chlapů, kteří se nechtějí ženit. Prý si vystačí sami. Možná jsou toho svědectvím i malé domky, které tam dodnes najdeme. Podle kronik je Strukov typická familiantská vesnice. Familianti dostávali za Josefa II. přídělem pozemky. Zjistilo se totiž, že robotování nemá patřičný efekt a lepší bude pozemky rozparcelovat, dát je familiantům a chtít po nich, aby platili nájem. Často to byli bezzemci.

Obec má poměrně krátké dějiny. Vznikla roku 1789 na místě tří vysušených rybníků, jež patřily augustiánskému klášteru ve Šternberku.

Nejdůležitějším dnem každého roku je ve Strukově 16. květen, svátek Jana Nepomuckého, patrona vesnice. Tento den mají Strukovští ve svých kalendářích zapsaný s poznámkou *hody*. A slaví je zřejmě už od založení obce.

Vesnicí prochází průvod obyvatel a hostů, jejž vedou dva vážení občané, kteří předříkávají modlitby a zpívají písně. Obejdou tak celou obec a přitom se

zastaví na několika místech. U sochy P. Marie na návsi, u sochy sv. Jana Nepomuckého, u kříže v poli a také u obrázku P. Marie u potoka.

Lidé si kdysi uměli udělat čas a tak se průvod konal klidně i ve všední den. Vždy podle toho, na který den svátek sv. Jana připadl. A také za každého počasí. *„Ať pršelo, nebo bylo naopak vedro, že i předzpěvák si musel jít zchladit zátylek kapesníkem do potoka,“* zavzpomínal starosta obce Jiří Hubáček. Někteří pamětníci s nostalgií vyprávějí, že si slavnostní událost nenechal ujít nikdo z obyvatel Strukova. Děkovali za ochranu od přírodních pohrom a vyprošovali u patrona dobrou úrodu.

To už dávno není pravda a hody se teď slaví vždy jen v neděli. *„Když je 16. května do středy, konají se v neděli před tímto datem. Pokud je 16. května ve čtvrtek, pak máme hody v neděli poté,“* vysvětlil starosta s tím, že průvod se sice koná i v dnešní době, ale s daleko menší účastí než jak tomu bývalo dříve. *„Lidé už zřejmě necítí potřebu za něco děkovat anebo o něco žádat. Mnozí si dnes vystačí se sliby politiků a s televizními seriály,“* míní.

Tradice průvodu obcí se zastávkami u významných místních památek se ale nikdy neporušila. *„Nedokázali ji překazit ani komunisté. Žádný rok jsme nevynechali, protože v tomto směru byli lidé zase jednotní,“* řekl starosta.

A ještě jedna zajímavost. Průvod vyprovází a vítá zvonění zvonu z místní zvonice. Celých 40 let až do roku 1987 tento zvon ručně obsluhovala třikrát denně paní Jašková z domu č. 13, a mnohé vyprovodila i na poslední cestu. *„Taková obětavost se již dnes málo vidí,“* oceňuje starosta.

I dnes žijí ve Strukově lidé, kteří rádi pomohou, poslouží a přinášejí radost a dobro všem. *„Nabízí se ale k úvaze paralela úbytku občanů na hodovém průvodu a také úbytku občanů v průvodu při posledním rozloučení. Snad hodový průvod v obci nedopadne tak, že si o něm po letech přečteme už jen v obecní kronice,“* uzavírá téma třemi tečkami a otazníkem Jiří Hubáček.

Střeň

O pamětních knihách, staré Střeni, kapličkách a křížích

O pamětních knihách

Pamětní knihy Střeně založil hospodářský správce klášterního velkostatku P. Tadeáš. Bylo to už v roce 1732. Z textu se dozvídáme, že do knihy se měly zapisovat záznamy o prodeji usedlostí a pozemků, poručenství, testamenty, svatební a výměnické smlouvy, povolení staveb, peněžní půjčky a také pamětní a kronikářské zápisy. V úvodu jsou sepsány obecní *artykule* či *punkta* – tedy povinnosti rychtáře, purkmistra a přísežných i základní normy chování a soužití obyvatel. Autor zápisu je rozdělil do 25 bodů, které se každý rok třikrát nahlas předčítaly všem *osedlým*.

Pro představu, jak taková punkta vypadala, zastavme se u bodu 21, jenž se týká požární ochrany:

„Každý hospodář má na svou čeládku pilný pozor dáti, obzvláště v noci, aby skrz jejich neopatrnost nějaký škodlivý oheň, jak se až dosaváde stává a mnoho lidu do chudoby svádí, nevyšel, nýbrž ve čtyrech nedělách komíny skrz jednu osobu ouřední a druhou z obce vizitírovati a skrz každého hospodáře domu svého vyčistit a vymětat dáti“.

Ze starších dějin Střeně

V historických pramenech se dočteme, že dříve bylo území dnešní obce porostlé lužními lesy, jež byly lovištěm olomouckých knížat. Našla se tu bronzová sekyrka z období mohylové kultury přibližně z roku 1600 před naším letopočtem. Okolí se v roce 1078 připomíná jako majetek kláštera Hradisko.

Název obce se odvozuje od třtiny či rákosí, jíž byla lokalita porostlá. Ves byla domovem lidí, kteří těžili z rybolovu, lesního bohatství, včelaření a měli tu malá políčka a pastviny.

V roce 1597 získal území klášter Hradisko a Střeň patřila ke statku Náklo. Krušné časy přišly v době třicetileté války, kdy Švédové Náklo vypálili a obyvatelé se museli ukrývat v lesích. Podle pověsti si mezi Lhotou, Hynkovem a Stření vytvořili ostrov Plačkov, kde se zabydleli.

O kapličkách a křížích

Kdo, kdy a proč je postavil? To jsou otázky, které můžeme klást někdy už marně při pohledu na kapličky a Boží muka. Nikde se o nich nedočteme. Stránky střeňských kronik ale naštěstí mnohé zápisy o těchto stavbách přinášejí.

Za rychtáře Tomáše Žatky a purkmistra Jana Dostála postavila obec v roce 1718 kapličku, která sloužila i jako zvonice. O několik desítek let později, roku 1771, nechal vybudovat další

památku Jan Wejwoda, střeňský myslivec. Jednalo se o sloup s obrazem svatého Floriána, jenž měl ochránit obec od častých požárů.

V roce 1938 dal starosta Josef Coufal postavit na Zadních dílech Boží muka v poli náhradou za ta, která zanikla při scelování pozemků. Ve výklencích se nacházely obrázky sv. Isidora, sv. Cyrila a Metoděje a Panny Marie.

Povídalo se, že jsou pod nimi společné hroby bojovníků nebo že se tu stala mimořádná tragická událost. A něco na tom pravdy bude, protože pod Božími mukami v okolí se skutečně našly zbytky lidských kostí. Většinou to bylo při cestách nebo polních pěšinách. Kolem střeňské Boží muky jedna taková pěšina vedla. Říkalo se jí Karlov. Vinula se od Štěpánova, pokračovala uličkou mezi Gargelovým a Červinkovým, napříč Dědinou kolem Morávky k Věži Trojáku přes Bláznivý most do Březové a Litovle.

Kříž z vděčnosti za přežití zlých časů stojí ve Střeni už od roku 1867. Najdete ho ve středu obce. Původně byl dřevěný s postavou Krista namalovaného na plechu. Proč a kdo ho postavil? To bylo tak.

Po prusko-rakouské válce v roce 1866 ustupovali poražení rakouští vojáci od Hradce Králové na Moravu. Prusové je pronásledovali a cestou utiskovali obyvatele vesnic, kterými procházeli. Několik dnů se vojáci zdrželi i ve Střeni. Lidé se třásli strachem o holý život. Kdo se postavil vojsku na odpor, toho byli schopni zabít. A aby neštěstí nebylo málo, vypukla v kraji cholera. Nemoci mnoho lidí podlehlo. V největší tísni mysleli opět na modlitby, a když se v následujícím roce situace urovnala a uklidnila, postavili manželé Karel a Marie Navrátilovi z č. 4 před svým domem kříž. Tento symbol vděčných předků ctily pak všechny generace Navrátilů. Dřevo v zemi po čase uhnívalo a téměř každý další potomek rodu postavil kříž nový. K poslední výměně došlo v roce 1987.

Štěpánov

O Švehlovi a Masarykovi, které ukrývala zem a vrba

Švehla a Masaryk. Dvě prvorepubliková jména význačných politiků spojená se vznikem Československa. Tehdejšího premiéra a prezidenta milovali lidé v celé zemi. Svědčí o tom zápisy v obecních kronikách i místa, která po nich pojmenovávali. Také sochy a busty, jež se na jejich počest stavěly. S druhou světovou válkou a posléze s nástupem vládnoucí komunistické strany ovšem jejich jména měla zmizet z lidské paměti i učebnic dějepisu. A když už se směla vyslovovat, tak jedině v negativních a lživých souvislostech. Sochy z návsí zmizely, některé se rozbily, jiné dobře ukryly pro lepší časy.

Pozoruhodný osud potkal bustu Antonína Švehly i sochu Tomáše Garrigua Masaryka ve Štěpánově. Místo, kterému se nejprve říkalo Švehlovy sady, dnes lidé znají pod názvem Park TGM. Zatímco bronzová busta čekala na své znovunalezení zakopaná pod kurníkem se slepicemi, Masaryk na návsi přečkal i čtyřicet let vlády komunistů. I když měl podle vzpomínek místních na kahánku, nepodařilo se sochu odstranit ani v nejtěžších časech tvrdého totalitního režimu. Jak je to možné?

Rybník zaorával sám starosta

Vraťme se nejprve do historie, kdy se na místě Švehlových sadů nacházel rybník. *„Když se v letech 1772 a 1773 pálily cihly na stavbu kostela sv. Vavřince, těžila se potřebná hlína v prostoru dnešního parku u pošty. Tak vznikl uprostřed obce rybník. Při regulaci Oskavy v letech 1912 až 1922 byla část rybníku zavezena. Zbývající část se zavážela v letech 1923 až 1927 popelem tak, že se vždy vykopala jáma, a po jejím zavezení se zahrnula hlínou. Pak se vykopala další. V roce 1933 sám starosta Bohumil Lýsek bývalý rybník zoral a na své náklady a náklady obce vybudoval Švehlovy sady,“* píše Jiří Kráčmar v publikaci Štěpánov ve dvacátém století. Uprostřed pak postavili pomník s bustou Antonína Švehly. Jejím autorem byl olomoucký sochař Karel Lenhart.

Zemědělce Švehlu Hanáci uznávali

Není divu, že si ve Štěpánově vybrali právě Švehlu. V roce 1919 se stal předsedou Agrární strany a snažil se, aby její politika byla přijatelná jak pro velkostatkáře, tak pro drobné zemědělce. I za to se politik v hanácké zemědělské obci těšil velké popularitě. *„Ke slavnostnímu odhalení pomníku došlo 5. července 1934 za účasti ministra národní obrany Bohumíra Bradáče, kterého do Štěpánova doprovázel místní rodák a ministrův osobní tajemník dr. Jan Hándl. Na slavnosti předvedla krojovaná skupina z Vojnic Hanáckou svatbu, z Velké Bystřice*

Královničky, místní členové Jednoty republikánského dorostu tančili staré hanácké tance,“ píše se v kronice.

Jenomže přišla druhá světová válka a v červnu roku 1943 musela bronzová busta z podstavce dolů. *„Byla určena do sběru kovů pro válečné účely a měla být odvezena do Prahy,“* píše Jiří Kráčmar. K roztavení ale nedošlo. Když po válce pátral štěpánovský farář Josef Slavík po zabavených zvonech, našel v Praze i bustu a zajistil její převezení do Štěpánova. *„Busta potom byla v trezorové místnosti Rolnické záložny a někdy v padesátých letech se ztratila. Všechna dosavadní pátrání byla bezvýsledná,“* uvádí dále Kráčmar.

My už jsme svého premiéra našli...

Švehla se ale ze Štěpánova neztratil. Podle vyprávění starosty Jiřího Běhala zakopal bustu jeden z místních obyvatel na své zahradě pod kurníkem se slepicemi. *„Někdy kolem roku 2006 ji vykopal a dnes ji máme vystavenou v kanceláři na obecním úřadě,“* říká. *„I když památku poznamenal čas i místo, kde byla tak dlouho ukrytá, je na ní alespoň vidět její příběh,“* dodal s tím, že v době, kdy naše země neměla nějaký čas vládu a hledala nového premiéra, říkali ve Štěpánově: *„My už jsme svého premiéra našli. Bohužel ale z jiné doby.“*

Masaryk měl i provaz na krku. Lidé ho bránili vidlemi...

Švehlovy sady už ve Štěpánově nejsou. Současný Park TGM a socha prvního prezidenta má ale také zajímavý

příběh. Bylo už pár let po válce, když v parku u pošty odhalili pomník obětem okupace se sochou Masaryka. Slavnost se konala 28. srpna 1949. *„Podnět k postavení pomníku dal Rudolf Léman z č. 62. Brzy se k němu připojilo mnoho občanů. Pomník byl v podstatě postaven ze sbírek. Návrh na jeho podobu vypracoval akademický sochař Julius Pelikán (1887–1969), žák sochaře Myslbeka. Bronzový odlitek vyrobili v Moravských železárnách v Řepčíně, mramorové desky a podstavec firma Havlásek z Olomouce,“* uvádí ve svém díle Jiří Kráčmar. Jako jeden z mála Masarykových pomníků přežil štěpánovský všechny pokusy o likvidaci. Možná za to mohla i smuteční vrba, kterou několik let nestříhali, a většinu roku skrývala památku pod svými větvemi.

Čím to, že sochu komunisté nezničili? *„Pokusy o to tady byly. Pan Masaryk měl dokonce provaz na krku, ale někteří občané jej bránili i vidlemi. Takže nakonec nám zůstal. Myslím ale, že hlavně díky nápisu ‚Věnují občané obětem války‘,“* míní starosta. Masarykovu sochu nechala obec restaurovat a snad už jí nyní nic špatného nehrozí.

Ještě jeden pomník

Když už je řeč o pomnících a válkách ve Štěpánově, pod kostelem sv. Vavřince mají i pomník obětem první světové války, která tuto obec

tragicky poznamenala. Vytvořil jej akademický sochař Žák z Prahy v roce 1923. Je na něm 65 jmen padlých ze Štěpánova, osm z Březců, šest z Benátek, čtyři z Krnova, a po jednom z Chomoutova a Liboše. Na přední straně stojí nápis *Obětem světové války 1914–1918 věnují spoluobčané. „Na pomníku je alegorická postava genia, který v záři vycházejícího slunce nese pochodeň osvěty. Někteří z občanů přispívajících na pomník si kladli požadavek, aby na něm byl též kříž. Této podmínce autor vyhověl, ač to vzhledem k hlavnímu motivu nebylo vůbec jednoduché,“* píše Jiří Kráčmar a kronikář Jan Zlámal k tomu ještě poznamenal: *„Návrhu, aby místo pomníku zakoupen byl domek pro chudobné starce a stařeny, práce již neschopné, na němž umístěn mohl být i účel věnování (deska), nebylo dbáno, protože člověk (jak už filosof Spencer pověděl) miluje více to, co zdobí, než to, co prospívá. A my – jsme přec také jenom lidé…“*

Vilémov

O vilémovském lvu v plevách

Před sto lety vypukl do té doby největší válečný konflikt v historii, který se postupem času rozrostl do celosvětové velikosti. Stránky kronik jsou podrobně popsané událostmi, které se tehdy odehrávaly. První světová válka se osobně dotkla všech. Muži opouštěli své rodiny a mnozí z nich se už nevrátili.

A snad v každé obci postavili po skončení války pomník věnovaný jejím obětem. Jeden takový mají i ve Vilémově. Je dominantní a zajímavou památkou nejen díky motivu českého lva, jenž rdousí dvouhlavou orlici, symbol Rakousko-Uherska, ale i pro příběh, který se s ním pojí.

Tak tedy pomník obětem první světové války zobrazující lva na ležící orlici pochází z roku 1920. Na jeho postavení přispěla obec, dobrovolní hasiči a tělocvičná jednota Sokol. Oslava konce války a vznik první republiky byly šťastnými a nadějnými léty pro všechny. Netrvalo však dlouho a přišla druhá světová válka. A ta znamenala vážné nebezpečí i pro pomník ve Vilémově. „Co s ním teď bude? A co bude s námi? Určitě nám jej rozbijí a to nesmíme dopustit," řekla si skupina lidí z řad hasičů

a sokolů. Je to tak. Českého lva, který svírá a rdousí symbol Německa, by asi stěží tolerovali. Proto se ve Vilémově domluvili, že lva i orlici tajně sejmou, po fošnách naloží na selský vůz a odvezou. To také udělali. Jenomže nastal problém. Kam sousoší ukrýt?

„Zahrabeme ho do plevníku na moje humna," navrhl nakonec jeden z mužů. Ostatní souhlasili. O úkrytu věděl jen úzký okruh lidí. Aby ne. Vždyť v případě prozrazení by hrozilo zatčení všech, kteří se na tomto odvážném kousku podíleli.

Situace se zkomplikovala až v létě roku 1944. Ve Vilémově právě vrcholily žně. Byla neděle odpoledne a jak už to tak v létě bývá, nad obcí se přehnala silná bouře. Co čert nechtěl, blesk zapálil právě humno, ve kterém bylo ukryto i sousoší. Lidé hned začali hasit, co jim síly stačily. Po chvíli dorazili i hasiči. Ti, kdo věděli, co humno skrývá, jen tiše trnuli, aby sochu někdo náhodně neobjevil. A opravdu. Při práci se jeden muž sehnul a v plevách na cosi nasedl. *„Co to je,"* začal se hned zajímat. Ti, kdo věděli, mu to nakonec prozradili a požádali ho, aby se o tom nikde nešířil.

Muž slovo dodržel. Ke konci války lva vyhrabali z plev a znovu připevnili na původní místo. A tak dvouhlavý vilémovský a slavně zachráněný lev rdousí dvouhlavou orlici dodnes.

Autor pomníku je neznámý a s podobným motivem se můžeme setkat na střední Moravě poměrně často. Vilémovský pomník je vlastně skalkou, kterou tvoří navršený lomový kámen. Na něm stojí hranolové pískovcové podstavce s pamětními deskami, na nichž jsou uvedena jména válečných obětí. V zahloubené ploše je nápis s datací: *„Zbudován obecním / zasl. Sborem dobrovol. / hasičů a Tělocv. jedn. / Sokola obětem / 11. července / 1920"*.

Na čelní straně je obdélníková deska a na ní tyto verše:

My padli v dálavách…
Však tyran trpce nes,
že hnal nás v boje vřavu
dnes hrdý český lev
hle, drtí jeho hlavu.
A dílo jeho – svoboda –
jež z krve našich těl
Vám zkvetla v blaho národa
tu každý z nás vždy chtěl.
Nám patří jenom vzpomínka
Vám zase život vřelý
Vy nyní činy posvěťte
za co jsme v dálce mřeli!

Tipy na výlety

MAS Moravská cesta

Muzeum historie a tradic Bouzovska představuje převážně historické předměty a exponáty znázorňující život na venkově v 1. polovině 20. století. Najdeme zde zemědělské stroje a řemeslnické pomůcky, starou dobu připomínají rovněž fotografie, obrazy, relikvie a další předměty.

Fort Křelov XVII. je ze všech fortů, které tvořily opevnění Olomouce, nejpřístupnější veřejnosti a tudíž i nejnavštěvovanější. I když možná není nejzachovalejší, lidé zde mají možnost vidět věci, které nikde jinde neuvidí. Třeba tmavé chodby v zemním valu, které si projdou s hořícími loučemi. Rakousko-uherská pevnost pochází z počátku druhé poloviny 19. století.

Radniční věž v Litovli je nejvyšší radniční věží v České republice postavenou na řece. Měří 72 metrů. Z vyhlídky je vidět na Litovelské Pomoraví a centrum města, za dobrého počasí až na Praděd, zámek Úsov a Svatý Kopeček či Šternberk.

Památník obětí 2. světové války v Javoříčku stojí od desátého výročí vypálení obce německými vojenskými oddíly. K Javoříčské tragédii došlo 5. května roku 1945. Podle líčení pamětníků musely ženy a děti osadu opustit a muži starší 15 let byli popraveni nebo zabiti při pokusu o útěk. Celkem tak přišlo o život 38 mužů, nejmladšímu bylo 15, nejstaršímu 76 let. Všechny domy shořely. Památník, který je od roku 1978 kulturní památkou, vytvořili akademický sochař Jan Tříska a architekt Miroslav Putna.

Hanácké skanzen v Příkazích je souborem staveb lidové architektury a jedinečným dokladem hliněného lidového stavitelství v oblasti Hané. To představují zejména špaletové stodoly z 1. poloviny 19. století a kompletní hanácký statek s obytnou a hospodářskou částí z roku 1875, na něž navazují zahrady se starými ovocnými stromy. Všechny stavby v areálu, které jsou nemovitými kulturními památkami, doplňuje venkovský mobiliář z let 1799–1950.

MAS Regionu Poodří

Františkova cesta v Blahutovicích je dílem občanského sdružení Bayerův odkaz, obce a bývalých německých obyvatel. Stezku dlouhou více než pět kilometrů tvoří asi deset zastavení, věnovaných ohni, vodě, větru či hvězdám. Je to jediná poutní cesta svého druhu v Česku, kterých je v celé Evropě asi jen 40.

Barokní zámek v Kuníně s unikátním mobiliářem patří k nejcennějším na Moravě. Pro hrabata z Harrachu jej v letech 1726–1734 vybudoval věhlasný rakouský stavitel Johann Lucas von Hildebrandt. V areálu dnes najdete restauraci, v parku kuželnu a je zde i možnost ubytování ve stylových pokojích.

Muzeum Moravských bratří v Suchdole nad Odrou je jediné v České republice. Proč je právě v Suchdole? Právě tuto obec muselo na počátku 18. století postupně opustit 280 věřících, kteří se hlásili k potomkům Jednoty bratrské. Říkali si Moravští bratři nebo také Moravané. Bylo to v době přísného zákazu a tvrdého pronásledování všech protestantských církví. V německém Ochranově obnovili emigranti Jednotu bratrskou a postupně založili několik set bratrských osad a sborů na pěti kontinentech.

Vagonářské muzeum ve Studénce mapuje vagonovou výrobu, která zde začala v roce 1900 a přinesla práci lidem ze Studénky i okolních obcí. Muzeum sídlí v budově místního zámku. V současné době jsou návštěvníkům k dispozici tři předsálí a šest výstavních sálů. V jednom z nich je umístěn panel s funkční modelovou dráhou.

Rodný dům J. G. Mendela v Hynčicích je rolnický statek, kde se v roce 1822 narodil zakladatel genetiky Johann Gregor Mendel. K vidění je stálá expozice o jeho životě, obci i regionu Moravské Kravařsko. Komplex umožňuje i pořádání různých seminářů, koncertů, oslav a dokonce i ubytování.

MAS Hříběcí hory

Zřícenina hradu Cimburk se nachází na návrší nad vodní nádrží asi pět kilometrů od **Koryčan.** Hrad vznikl mezi léty 1327 až 1333, opuštěn byl v roce 1720. První záchranné práce se uskutečnily ve 30. letech minulého století. V současnosti se o hrad stará občanské sdružení Polypeje, které se snaží o jeho záchranu, dokumentaci a zpřístupnění. S památkou je spojena pověst o Bílé paní.

Barokní hřbitov ve Střílkách s kaplí se může pochlubit originální architekturou a sochařskou výzdobou. Podle odborníků se jedná o ojedinělou památku nejen v tuzemsku, ale i ve střední Evropě. V roce 2010 byl prohlášen národní kulturní památkou. Hřbitov vybudoval bývalý majitel stříleckého a tovačovského panství Antonín Amand Petřvaldský z Petřvaldu v letech 1730 až 1743.

Větrný mlýn ve Velkých Těšanech je nejen dominantou krajiny, ale i významnou technickou památkou. V roce 2014 se zařadil na seznam národních kulturních památek. Celodřevěný dvoupatrový mlýn pochází z první poloviny 19. století. V současné době ho spravuje Muzeum Kroměřížska, uvnitř se nachází expozice mlynářské techniky.

Kostel Nejsvětější Trojice ve Zdounkách se nachází na návrší jižně od centra obce. První písemná zmínka o něm se objevuje roku 1366, byl ale postaven pravděpodobně dříve. Ke gotickému kostelu s malou věžičkou se zvonem majitel panství nechal postavit v 16. století renesanční věž. V 18. století se uskutečnily barokní přestavby, ke kostelu přistavěli presbyterium, sakristii a vrch věže. V obci se nachází i zámek, který je však v soukromém vlastnictví a není přístupný veřejnosti.

Muzeum košíkářství v Morkovicích-Slížanech bylo otevřeno jako pocta všem košíkářským mistrům z Morkovic-Slížan a okolí, kteří pletli a pletou kvalitní výrobky. Nachází se v jednom z nejstarších a nejpěkněji dochovaných domů ve městě. Exponáty zapůjčilo Muzeum Kroměřížska, občané Morkovic-Slížan a jiných blízkých i vzdálených míst. Přibližují více než dvousetletou tradici tohoto řemesla v regionu.

MAS Hanácké Království

Poutní kostel Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou je barokní stavba a dominanta obce. Jedná se o jeden z nejvyšších kostelů na Moravě, je vidět zdaleka. Jeho výstavba se protáhla na více než 20 let, skončila v roce 1756. Nachází se v něm obraz Panny Marie s žehnajícím děťátkem, který byl prohlášen jako zázračný. Na kůru jsou varhany z 18. století od významného brněnského varhanáře Jana Výmoly, které patří k několika málo dochovaným barokním nástrojům.

Kaple Metodka v Olší stojí v Majetíně. Jedna z pověstí praví, že přes Majetín putovali věrozvěsti Cyril a Metoděj, kázali v Olší a na jejich počest je v tomto lesíku od roku 1885 kaplička. Pod ní vyvěrá pramen, který je prý léčivý. Každoročně se ke kapličce konají v srpnu poutě.

Hradisko ve Velkém Týnci je kopec, jenž se tyčí majestátně nad obcí a je z něj krásný výhled do okolí. Nachází se na něm pomník Svobody na počest obětí první světové války. Slavnostního odhalení kamenné mohyly se v roce 1921 zúčastnil prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Zvonkohra v Brodku u Přerova se nachází v centru obce poblíž kostela. Vyrobili ji v místní zvonařské dílně rodiny Dytrychů. Má celkem 22 zvonů s hmotností od pěti do 220 kilogramů. Zvony v brodecké dílně vyrábějí už od roku 1950, a to prastarou metodou „na ztracený vosk“, kdy je forma z vosku oplácána a uhlazena hlínou a do ní vylit kov.

Zámek v Citově. Původní barokní zámeček si postavily v roce 1765 olomoucké dominikánky jako své letní sídlo. Ve 40. letech 19. století nechal budovu strhnout tehdejší majitel Tobiáš Pauspertl mladší a na jeho místo postavil nový empírový zámek podle návrhu kroměřížského stavitele Ferdinanda Rosy. Současně nechal upravit zámeckou zahradu.

MAS Partnerství Moštěnka

Tvrz v Kurovicích na Holešovsku, zmiňovaná již v roce 1275, náleží z architektonického hlediska k nejvýznamnějším sídlům nižší šlechty na Moravě. Je unikátní především díky dochovanému středověkému zdivu v jádru tvrze. Za pozornost také stojí kamenická výzdoba v interiérech. Kolem objektu se z části dochovalo opevnění. Na hradě se odehrává pestrý kulturní program.

Muzeum v Rymicích nabízí příležitost ponořit se do atmosféry dávno zašlých časů. Prohlédnete si autentické doškové chaloupky, dozvíte se o životě a práci předků. Navštívit můžete i kovárnu, sedlářskou dílnu, větrný mlýn nebo expozici o větrném mlynářství na tvrzi, kterou vlastnil slavný Albrecht z Valdštejna.

Židovská synagoga v Holešově patří mezi nejvýznamnější památky nejen v Holešově a okolí, ale i v celé České republice. Jelikož je tato synagoga dnes již jedinou synagogou tzv. polského typu, která se zachovala v původní podobě, bývá označována dokonce jako světový unikát.

Hasičské muzeum v Dřevohosticích se nachází v podzámčí místního zámku. Vystavuje historickou hasičskou techniku, kterou poskytly sbory z Olomouckého kraje i ze Slovenska. Najdeme tam i 14 koněspřežných, šest dvoukolových a deset přenosných stříkaček. Nejvzácnějším exponátem je koněspřežná stříkačka z roku 1842, již na zakázku vyrobil olomoucký zvonař. Stejnou v celé České republice nenajdete.

Muzeum zemědělské techniky našich dědů v Pravčicích ukazuje stroje, nářadí a pomůcky, které používal sedlák během celého roku. A nejen to. K vidění je i vybavení gruntů a stodol. Návštěvníci se seznámí i s dříve používanými kočáry, bryčkami a traktory. Součástí prohlídky je i návštěva šlechtitelského koutku zemědělských plodin a prohlídka pěstitelské pálenice s nejmodernější destilační kolonou.

Obsah

Mapa regionu 2
Úvod: Ján Kadlec 5
Zdroj: Kroniky, Mgr. Tomáš Hromádka, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu Praha, 2006
Bílá Lhota: O roztržce v církvi a sporu občanů s hasiči 9
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Bílá Lhota z let 1918–1959
Bílá Lhota: O Peregrinovi, který zabil muže své dcery 11
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Bílá Lhota z let 1918–1959
Bouzov: Příběhy z Bouzova a místních částí 13
Spolupráce: Jiří Ženožička
Červenka: O Ferdovi a Studánce 18
Zdroj a spolupráce: Petra Prucková, kronikářka; Rudolf Chrudina, Červenka dříve a dnes; Jan Harszlak, Almanach z roku 2006
Dubčany: O tvrzi, kapličkách, křížích a žních 21
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Dubčany 1928–1991
Haňovice: O polní hospodě se špatnou pověstí 24
Zdroj a spolupráce: Arnošt Vogel, starosta; Polní hospoda a pověst O loupežnících z Choliny
Horka nad Moravou: O Růžových slavnostech 28
Zdroj: Jaroslava Krejčí, Farní kronika, s. 16, Nadační list Josefa Pflegera z 25. 6. 1817
Cholina: O rytíři Šubíři z cholinského dvorku a krásné Běle 30
Zdroj: Josef Kocvrlich, Pamětní kniha Choliny, 1880–1983
Křelov-Břuchotín: O kronikářích z Křelova 32
Zdroj: www.vademecum.archives.cz
Liboš: O letní bouři, která ničila domy i úrodu 34
Zdroj a spolupráce: Eva Stejskalová, matrikářka OÚ Liboš; Školní kronika obce Liboš
Litovel: O císařské silnici, smutné Litovli a mazaných Lošticích 36
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Dějiny města Litovle od počátků až do února 1948, Díl 1.–2. Josef Bezděčka Litovel 1993; Pamětní kniha města Litovle od roku 1923
Luká: Jak tu lidé žili a jak se bavili 38
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Luká 1923–1938; Sborník Lukovským rodákům k sjezdu 1965; Jak v Luké žili a jak se bavili – popis starých zvyků od kronikáře Stanislava Pinkavy
Měrotín: O pálení vápna, loupeživém rytíři, lázních a staré šavli 41
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Měrotína 1924–1954

Mladeč: O jeskyních, statečném rytíři a Čertově mostě 43
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Mladeč 650 let; Sborník příspěvků z historie a současnosti Mladče, Sobáčova, a Nových Zámků, Litovel 2000
Náklo: Mocný Atila skončil v Nákle?
O statečném faráři, který bránil poklad 45
Spolupráce: MUDr. Marie Turková
Pňovice: O Řítovském dubu a zaniklé vesnici 47
Zdroj a spolupráce: David Křížan, kronikář; Severní Morava v dějinách, František Hrubý
Příkazy: O Záloženském domě 50
Zdroj a spolupráce: Jaroslav Sívek, starosta; Pamětní kniha obce Příkazy; Almanach 1992; webové stránky obce
Skrbeň: O kronice schované za války pod stodolou 52
Zdroj a spolupráce: Tomáš Spurný, starosta; Pamětní kniha Skrbeně 1922
Slavětín: O hrobech, studánce, pazderně a kapličce 56
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obce Slavětín 1925–1953
Strukov: O hodovém průvodu, tradici staré jako obec sama 58
Zdroj a spolupráce: Jiří Hubáček, starosta; Pamětní kniha obce Strukov
Střeň: O pamětních knihách, staré Střeni, kapličkách a křížích 60
Zdroj a spolupráce: Ján Kadlec; Pamětní kniha obec Střeň 1923–1929; Kronika obce Střeně 1930–1981; Historie obce Střeně, vydala obec Střeň 1999
Štěpánov: O Švehlovi a Masarykovi, které ukrývala zem a vrba 62
Zdroj a spolupráce: Jiří Kráčmar, Štěpánov ve dvacátém století, 1999; Kronika obce Štěpánov, 1927, Jan Zlámal; Jiří Běhal, starosta
Vilémov: O vilémovském lvu v plevách 66
Zdroj a spolupráce: Vladimír Huf, starosta
Tipy na výlety 68

Příběhy našich kronik je projekt spolupráce
pěti místních akčních skupin:
MAS Partnerství Moštěnka,
MAS Hanácké Království,
MAS Hříběcí hory,
MAS Moravská cesta,
MAS Regionu Poodří.

Publikace je financována z projektu „Příběhy našich kronik“, který byl podpořen z Programu rozvoje venkova LEADER, opatření IV.2.1. Realizace projektů spolupráce.

MAS Partnerství Moštěnka
MAS Hanácké Království
HŘÍBĚCÍ HORY
Moravská cesta
MAS REGIONU POODŘÍ, z.s.